

АНОТАЦІЯ

Квітчук В. Ю. Статус кандидата на вступ до ЄС: виклики для України. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2023.

Зазначається, що зі здобуттям незалежності Україна у своєму баченні перспектив тяжіла до європейського способу врядування та ціннісних орієнтацій, а європейськість як цивілізаційний маркер притаманний Україні й історично, і географічно, і все більше ментально – до тої міри, що західний вектор розвитку країни українці відстоювали і під час Революції Гідності, і потім на східних фронтах, даючи відсіч російській військовій агресії.

Наголошено, що гармонізувати суто просторову європейську приналежність з досвідом демократичного будівництва, сформувати відкриту конкурентну економіку та паритетні відносини з рівноправними політичними партнерами – зміст європеїзації прагнень України знайти своє місце на міжнародній арені.

Ключові слова: інтеграція, європейська інтеграція, євроінтеграційні практики, політичний інститут, громадянське суспільство.

SUMMARY

The status of a candidate for joining the EU: challenges for Ukraine. – Manuscript.

Master's thesis in specialty 281 "Public Administration and Management". – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2023.

The emphasis on conclusion that Ukraine tended to the European way of governing and value orientations since its independence, and Europeanness was a marker of civilization is inherent in Ukraine historically, geographically and increasingly mentally. This western vector of development Ukrainians defended during the Revolution of Dignity, and then on the eastern fronts, repelling Russian military aggression.

The author concludes that to harmonize a purely spatial European affiliation with the experience of democratic construction, to form an open competitive economy and parity relations with equal political partners is the essence of Europeanization of Ukraine's aspirations to find its place in the international arena.

Key words: integration, European integration, European integration practices, political institution, civil society.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
 РОЗДІЛ 1	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	9
<i>1.1 Основи та концепції інтеграції держав ЄС .....</i>	<i>9</i>
<i>1.2 Євроінтеграція України як предмет дослідження.....</i>	<i>16</i>
<i>1.3 Структура інструментів публічної політики.....</i>	<i>25</i>
 РОЗДІЛ 2 ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ДО ВСТУПУ В ЄС...35	
<i>2.1 Забезпечення реалізації публічної політики .....</i>	<i>35</i>
<i>2.2 Євроінтеграція: чинник російської агресії.....</i>	<i>43</i>
<i>2.3 Стратегічне партнерство в умовах війни.....</i>	<i>47</i>
 РОЗДІЛ 3 СТАТУСУ КАНДИДАТА ТА ПАРТНЕРСТВО	
МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС.....	57
<i>3.1 Передумови інтеграції в умовах агресії .....</i>	<i>57</i>
<i>3.2 Перспективи вступу та енергетичний фактор.....</i>	<i>66</i>
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що після здобуття незалежності Україна у своєму баченні перспектив тяжіла до європейського способу врядування та ціннісних орієнтацій. Європейськість як цивілізаційний маркер притаманний Україні й історично, і географічно, і все більше ментально – до тої міри, що західний вектор розвитку країни українці відстоювали і під час Революції Гідності, і зараз на східних фронтах, даючи відсіч російській військовій агресії. Гармонізувати суто просторову європейську приналежність з досвідом демократичного будівництва, сформуванню відкрито конкурентну економіку та паритетні відносини з рівноправними політичними партнерами – зміст європеїзації прагнень України знайти своє місце на міжнародній арені.

Попри зовнішній опір і внутрішні спекуляції наша держава планомірно засвідчувала свої наміри стати частиною об'єднаної Європи. Заявивши у Декларації про державний суверенітет України (1990 р.) про бажання брати участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах, у подальшому було законодавчо прийнято програму адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу (2004 р.), забезпечено інтеграцію України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі (2010 р.), на рівні парламенту підтверджено відповідний курс держави та першочерговість заходів з його реалізації (2014 р.). Взаємне підписання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу (2014 р.), а у 2019 р. конституційне закріплення невідворотності євроінтеграції, яка вже мала кількарічну стабільну підтримку громадян України, доводить, що європейський курс України є закономірним, усвідомленим, легітимним і стратегічно обґрунтованим. Можна сказати, що і зараз з початку повномасштабного

вторгнення росії 24.02.2022р. Україна доводить своє прагнення та боронить себе і Європу від навали варварів.

Політика євроінтеграції як узагальнений чинник модернізації суспільно-політичних та економічних відносин в державі поступово уособлюється у системних реформах, ухвалюваних стратегіях, підписаних двосторонніх угодах тощо. Водночас, євроінтеграційні зміни потребують конкретизації змістів, чітких контурів дій, послідовність яких з часом результується набуттям Україною членства у Європейському Союзі. Відтак, у роботі актуалізується поняття «євроінтеграційних практик» як функціональної складової всеосяжної політики євроінтеграції. Практики – це конкретні дії і рішення, які здійснюються в інституціональному, дипломатичному та позаінституціональному напрямках. За цими критеріями в режимі реального часу Україна виконує умови Угоди про асоціацію, удосконалює національне законодавство, гармоніює середовище відносин з країнами-сусідами членами ЄС, здобуває досвід демократизації і конструктивної реакції на виклики і ризики сьогодення.

Стан наукового опрацювання проблеми. У напрямку аналізу євроінтеграційних трансформацій активно працюють такі дослідники, як О. Биков, Є. Головаха, В. Євтух, Д. Дзвінчу, О. Картунов, І. Курас, І. Кресіна, Г. Перепелиця, Ю. Римаренко, Л. Шкляр, Б. Канцелярука, Є. Макаренко, О. Шевчука та інші. Вони досліджують перспективи та виклики трансформаційних перетворень ЄС та України. Аналізом невдач нашої держави в процесі трансформаційних перетворень займалися Березовська І. А., Улізько І. С., Щерба Р. І. та інші українські та закордонні дослідники.

Мета дослідження: проаналізувати перспектив і гіпотетичні наслідків реалізації євроінтеграційних практик в сучасній Україні. Досягненню вказаної мети підпорядковані такі **дослідницькі завдання:**

– з'ясувати чинники генези теоретичного обґрунтування цілей та напрямків політики євроінтеграції та відповідний контекст у системі управління;

- дослідити нормативно-правові засади інтеграційного процесу;
- охарактеризувати інституціональний вимір євроінтеграційної політики;
- виявити особливості політики держав ЄС щодо інтеграційного курсу України;
- концептуалізувати вплив євроінтеграційних практик на діяльність політичних партій та процес розбудови громадянського суспільства;
- дати оцінку євроінтеграції як чиннику соціально-економічного розвитку держави;
- відстежити специфіку інформаційної та безпекової складових євроінтеграційних практик в Україні.

Об’єкт дослідження – інституційні, політичні та нормативно-правові передумови й аспекти євроінтеграційного поступу України.

Предмет дослідження – зміст, перспективи і гіпотетичні наслідки євроінтеграційних практик України на шляху її вступу до Європейського Союзу.

Методи дослідження магістерської роботи є досить широким, адже євроінтеграція за своєю суттю охоплює усі напрямки державної політики та позаінституціональний вимір суспільного життя. Враховуючи, що процес європейської інтеграції має системний характер і складається з елементів, які пов’язані між собою відносинами внутрішньої детермінації та послідовної залежності, доцільним є застосування синергетичного методу. Системність євроінтеграції засвідчена диференційованими масштабами й рівнями її реалізації, чинниками генези цілей і напрямків євроінтеграційної політики. Історико-ретроспективний аналіз застосовано для розкриття змісту ключових періодів науково-теоретичного осмислення проблематики євроінтеграції, реалізації євроінтеграційних практик України. Результати роботи зумовлені також використанням нормативного та інституціонального підходів, відповідно до інструментарію яких досліджено інституційне забезпечення співробітництва України та ЄС, розвиток інституціональної

відповідальності за поглиблення двосторонніх відносин, правове поле діяльності учасників процесу.

Новизною даної теми є ретельний аналіз викликів, які виникають для України у контексті її статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, включаючи політичні, економічні та соціокультурні аспекти цього процесу та його вплив на розвиток країни.

Практичне значення здобутих результатів полягає у можливості використання здобутих висновків у формуванні, та реалізації державної політики на різних рівнях управління. Отримані результати дослідження можуть слугувати основою для вдосконалення у сфері публічного управління та адміністрування.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів та восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг складає 74 сторінок. Перелік використаної літератури налічує 65 джерел.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Основи та концепції інтеграції держав ЄС

Поняття «євроінтеграція» фігурує у різних міжгалузевих дослідженнях, у сфері міжнародної політики, міжнародних економічних відносин, геополітиці та інших наукових напрямках, ми орієнтуємося на такі його дефініції: євроінтеграція – це реакція європейських країн на дві світові війни з метою не допущення таких криз у майбутньому; євроінтеграція – це процес забезпечення і система гарантій економічної, соціальної та територіальної цілісності зацікавлених країн-учасниць; процес політичної, правової, економічної, культурної інтеграції європейських держав у рамках Європейського Союзу, а також Ради Європи, який не виключає коливання рівня взаємозалежності цих держав; євроінтеграція – це програмне бачення системних реформ на рівні держави, яка прагне досягти рівня відповідності вимогам вступу до ЄС; і нарешті, євроінтеграція – це пошук маркерів наднаціональної єдності та спільних цілей країн-членів ЄС.

Американський соціолог-міжнародник А. Етціоні поняття «спільнота» й «інтеграція» розглядав у відносинах суб'єкта і предиката, де спільнота є системою з притаманними їй інтеграційними механізмами, а інтеграція – це здатність системи самовідновлюватися у результаті впливу внутрішніх і зовнішніх чинників. На думку А. Етціоні, інтеграцію конструюють такі характеристики, як «ефективний контроль за використанням примусових заходів впливу, єдиний центр, відповідальний за ухвалення та виконання

рішень, домінуючий центр єдності політично активної частини населення¹.

На думку деяких дослідників, говорити про європейську інтеграцію доцільно крізь призму європейської ідентичності – її сприйняття, інтерпретації і взагалі існування. Так, французький філософ Р. Браг назвав пошук істинної європейськості особливістю усього сучасного світу. Автор писав, «те, що притаманне тільки Європі, має відокремити її від усього іншого й об'єднати все те, що її створює, концентруючись на тих елементах, які входили до початкової формули»². Тут же апелюється й до провідного принципу європейської цивілізації – відтворення власних цінностей на нових територіях і «самооновлення через сприйняття нових культурних пластів» та «здатність органічно засвоювати інокультурний досвід, не розчиняючись у ньому».

Дослідники означеної проблематики звертаються до досвіду Римського Клубу у контексті його арбітражної ролі у протистоянні античного та єврейського, тобто політеїзму та християнства в історії європейської цивілізації. Вважається, що римська Європа є актуальною альтернативою Європі античній чи юдейській. Так само, на думку К. Ясперса, соціокультурні принципи «Римського миру» (*Pax Romana*) своїм міжцивілізаційним проникненням у конфліктність поділу на західне і східне християнство сприяли поглибленню сталої полярності між Сходом і Заходом, у результаті чого утворився унікальний цивілізаційний феномен європейської самоідентифікації.

Ремінісценція ж щодо римського шляху в межах євроінтеграційних теорій простежується й у часто повторюваній тезі про об'єднання навколо Римучи католицької віри, сконцентрованої у тому ж таки Римі. Припускаємо, що саме з таких переконань бере початок модель «римства», заснованої спочатку на цінностях порядку, патріархату, вітчизни, а згодом – мужності та

---

¹ Etzioni A. *Political unification: a comparative study of leaders and forces*. New York: Rinehart. 1965. 346 р.

² В уряді пояснили низькі результати євроінтеграції у 2019 році. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/03/3/7107047/> (дата звернення: 12.10.2023)

завоювань. По суті, Рим – це досвід простору і його мінливості, культури, її масштабів та еволюційного потенціалу, персоніфікації подвигів та тригерів глобальних змін. Безумовно, Рим не дорівнює Європа, натомість як локальна модель величі і її інтеграції у світовий порядок римський досвід став важливим чинником конструювання сучасної політичної Європи.

Усі припущення, прогнози і оцінки перспектив протягом кількох століть до фактичного створення ЄС насправді реалізувалися через послідовні інституціональні акти форматування міждержавних відносин на Європейському континенті: від створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (1951 р.), заснування Європейського оборонного співтовариства (1952 р.), Європейського економічного співтовариства (1957 р.) та Європейського співтовариства з атомної енергії (1957 р.) до появи лексеми «Європейський Союз» під час Паризької конференції 1972 р. і підписання Договору про створення Європейського Союзу (1992 р.). Ці та інші процеси були орієнтовані на економічні відносини, підкріплені політико-правовими гарантіями, тому вважаємо, що загальна мета тут була доволі прагматична – спільна вигода від сусідства й уникнення будь-яких форс-мажорів (від монополій до війн).

Наразі пропонуємо сконцентрувати увагу на аспектах цілепокладання у контексті євроінтеграційних (інтеграційних) теорій та концепцій, наголосивши: їхні джерела є цінними, але принципово різними у тому, що теорії – це сукупність обґрунтованих висновків на основі аналізу зв'язків і відносин між явищами реальності, а концепції – це система поглядів щодо розуміння явищ і процесів.

Теорії європейської інтеграції в умовах сьогодення вже можна називати класичними, вони апробовані, пройшли етап модернізації, сформувавши неотеорії. Йдеться про федералізм та неофедералізм, функціоналізм та неофункціоналізм, комунікативізм, інституціоналізм, міждержавність (інтергавернменталізм), ліберально-міждержавна теорія та ін.

У наш час «лідери найбільших економік континентальної Європи

схвалили концепцію багатошвидкісної Європи, в якій деякі країни могли б¹² поглиблювати інтеграцію швидше, ніж інші³. Йдеться про заяви 2017 р. канцлерки Німеччини А. Меркель, тодішніх президента Франції Ф. Олланда, прем'єра Іспанії М. Рахойя і прем'єр-міністра Італії П. Дзентілоні. З іншого боку, концепція зазнавала й критики, зокрема, у 2017 р. президент Польщі А. Дуда заявив, що «Brexit – вкрай неприємна подія, але вона не загрожує єдності ЄС. Проте ініціатива щодо Європи різних швидкостей підриває основи Євросоюзу – спільноти рівних країн». Політик не наполягав на федералізмі, однак підкреслив цінність ідеї Союзу, а це «рівність країн, рівність можливостей для їхніх громадян, тоді як ідея Європи різних швидкостей підриває цей принцип, тому є загрозою для самого існування ЄС»⁴.

Зважаючи на усі точки зору й наративи, які стосуються гнучкої європейської інтеграції, все ж констатуємо, що вона відбувається попри різні позиції і оцінки. Останні десятиліття, які каталізували й виявили слабкі місця об'єднаної Європи, довели, що різні швидкості – це не лише про нових членів ЄС, що тільки-но досягли відповідності критеріям вступу, але й про «стару» Європу, котра потребує модернізації і переосмислення цілей ЄС і свого місця у Євросоюзі. Ключовим аргументом на користь вказаної концепції є неможливість встановлення правової однорідності у спільноті, яка, станом на 2023 р., налічує 27 держав, кожна з яких має свою політичну, правову, економічну, культурно-національну специфіку.

Ще одна концепція – «Велика Європа» – відходить від управлінських та інституціональних критеріїв, натомість актуалізує питання європейської ідентичності, спільного культурного простору, який буде розширено шляхом так званої «європеїзації» і не ототожнюватиметься суто з Європейським континентом. Саме європеїзація є своєрідною альтернативою євроінтеграції:

---

³ Лідери ФРН, Франції, Іспанії та Італії підтримали Європу «різних швидкостей». *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2017/03/7/7062644/> (дата звернення: 22.10.2023)

⁴ Європа різних швидкостей є більшою загрозою ЄС, ніж Brexit – Дуда. *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2017/09/5/7070546/> (дата звернення: 22.10.2023)

метою першої є процес політичних, економічних та соціальних перетворень, другої – вступ до ЄС. Саме поняття «Велика Європа» вже у ХХІ ст. запропонував англійський учений М. Емерсон, включивши до неї усі країни Європи та Азії у межах євразійського суперконтиненту, переконуючи у спільності для них питань стратегічної безпеки, політичних ідеологій, соціально-економічних проблем та культурних цінностей⁵.

Складність такої розрізненої геополітичної площини М. Емерсон пропонував впорядкувати у рамках чотирьох моделей: система «центр – промені», яка передбачає двосторонні відносини між лідером та іншими державами; система «павутини», яку утворюють послідовні концентричні кола держав, які оточують лідера, і багатосторонні відносини здійснюються в межах кожного кола; система «матриця» – роз'єднані відносини між лідером та комплексним регіоном, які залежать від сфери політики держави; система «кубик Рубіка» – тотожна попередній, однак передбачає більше, ніж одного лідера.

Колишній голова Європарламенту К. Хенш артикулював три концепції щодо подальшого розвитку ЄС: посилення міждержавної кооперації у процесі ухвалення рішень; створення федерального союзу, що базується на основі конституції чи відповідного договору; збереження й посилення балансу між Радою ЄС, Європарламентом і Єврокомісією⁶.

Очевидно, що поруч з правовим базисом такі концепції передбачають розробку структурно-організаційної стратегії для ЄС. Американський політолог Ф. Шміттер прогнозував, що чинна європейська система буде змінена федеративним або частково конфедеративним устроєм⁷.

Які б ідеї та припущення щодо майбутнього Європейського Союзу не розглядали автори описаних та решти концепцій, однак цілі та напрямки євроінтеграції, на нашу думку, тут зводяться до трьох важливих показників:

---

⁵ Emerson M. Towards a Greater Eurasia: Who, Why, What, and How? *Global Journal of Emerging Market Economies*. 2014. № 6. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/towards-greater-eurasia-who-why-what-and-how/> (дата звернення: 18.10.2023)

⁶ *Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми*. К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2005. 332 с.

⁷ Schmitter P. *Come democratizzare l'Unione Europea e perché*. Bologna:Il mulino. 2000. 166 p.

– по-перше, щодо можливості та доцільності централізувати чи децентралізувати ЄС. Йдеться про чітку структурацію Євросоюзу з виділенням так званого «ядра», або «центру», який би визнавався всіма учасниками спільноти, мав відповідний управлінський потенціал, високі показники розвитку та перспективи стабільного функціонування;

– по-друге, щодо впровадження системи міждержавних відносин, глибокої інтеграції політичного та економічного управління задля підвищення рівня автономії ЄС на світовій арені. І тут автономія пов'язується саме з федералізацією спільноти, формування єдиного організму-учасника геополітичних та торгівельно-економічних процесів;

– по-третє, щодо європейської, зокрема, культурно-цивілізаційної ідентичності, пошук і спільне визнання якої і є запорукою об'єднання Європи. Тут успішність організаційної структури, компромісність у співвідношенні національного і наднаціонального визначалася саме культурним штамом, а відтак і історичною традицією інституціонального виміру управління. Такий напрямок визначення цілей євроінтеграції разом із перспективністю має і ризики: з одного боку об'єднана Європа володіє потенціалом до розширення кордонів, які відчутно переважають над межами сучасного ЄС, з іншого боку, така перспектива включає й ті країни, які або не відповідають чинним критеріям вступу до Євросоюзу, або тривалий час з тих чи інших причин взагалі були дистанційовані і навіть ворожі до цього наднаціонального утворення.

Концептуально теоретико-методологічні узагальнення щодо трансформаційних процесів в Європейській спільноті поєднують як класичні теорії міжнародних відносин, так і суто інтеграційні концепції, і зводяться до тих, які або висловлювалися уповноваженими посадовцями, або виходили із загальних зовнішніх умов євроінтеграції чи сукупного досвіду інтегративних практик групи держав. Узагальнено, можливі сценарії зводяться до таких сенсів:

– залишити наднаціональну структуру без змін;

- сконцентруватися на економічній надбудові, а саме на єдиному ринку для країн-членів; завжди актуальна «Європа різних швидкостей»;
- оптимізувати діючі механізми, зважаючи на їхню поточну ефективність;
- доопрацювати та наповнити життєздатним змістом ідею «Сполучених Штатів Європи», яка попередньо означає збільшення спільних зусиль заради консолідованих цілей.

Вважаємо обґрунтованими кілька важливих висновків, які концептуалізують цілі та напрямки європейської інтеграції:

- ключовим елементом і змістовною цінністю поняття «європейська інтеграція» є саме інтеграційний компонент, він уособлює і процес, і формат відносин; європейськість інтеграції означає територіальні межі та кінцеву мету з прив'язкою до конкретного наднаціонального утворення. Водночас, варто зважати на те, що проаналізовані теорії можуть бути застосовані й для інкорпорації до інших міждержавних об'єднань, галузевих союзів тощо;
- на основі проаналізованих фактів та теоретичного базису зроблено висновок про навздогінний характер концептуалізації євроінтеграційних процесів. Попри те, що наукове обґрунтування європейської інтеграції спирається на теорії міжнародних відносин та інтеграції, концептуальні сценарії та підходи до визначення стану та перспектив розбудови ЄС виходять із практики розвитку наднаціональної спільноти, стосунків між країнами-членами, запиту нерезидентів щодо розширення меж Євросоюзу.

Повертаючись до головних питань наукового пошуку, по-перше, констатуємо незавершеність конструювання Європейської спільноти, що особливо підкреслено внутрішніми і зовнішніми кризами останнього десятиліття. По-друге, варто конкретизувати розуміння самого поняття «політика євроінтеграції». З одного боку, можемо ототожнити його безпосередньо з терміном «євроінтеграція», яке згадувалося вище, з іншого

боку, слово «політика» розширює змістовні рамки, включивши до трактування зовнішній та внутрішній аспекти, окресливши межі сфер впливу, набір засобів його здійснення тощо. Дещо конкретнішим є поняття «євроінтеграційні практики», які пропонуємо визначити як функціональну складову політики євроінтеграції, організовану згідно з конкретним планом роботи державної влади щодо впровадження європейських стандартів в усі сфери суспільного життя через процес створення нормативно-правової бази інтеграції, формування відповідних структур реалізації політико-правових рішень з метою набуття членства в ЄС. Також українські реалії актуалізували поняття «євроінтеграційного курсу», до якого часто апелюють представники державних інституцій. Саме тому пропонуємо сприймати курс на євроінтеграцію крізь призму його артикуляції в Україні, а саме як напрям цивілізаційного вибору держави, орієнтований на розвиток європейських засад урядування, верховенство права, розбудову і впровадження демократичних принципів соціальної та правової держави з пріоритетом цінностей плюралізму у всіх сферах життя суспільства.

1.2 Євроінтеграція України як предмет дослідження

Євроінтеграція як процес, що змістовно уособлює зовнішньополітичний курс держави, інституціонально знайшла своє місце у ключових політичних процесах в Україні. Євроінтеграційний вектор визначив подальший хід системних реформ, був конкретизований положеннями Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу (2014 р.)⁸, а у 2019 р. отримав конституційне закріплення відповідними змінами до Основного закону держави. Разом із цим, науковий вимір був насичений різноплановими розвідками українських учених, які формують нове світоглядне бачення та перспективи і з'ясовують ризики реалізації євроінтеграційного курсу як цивілізаційної альтернативи тривалому радянському та пострадянському

---

⁸ Угода про асоціацію з Європейським Союзом, *Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони*. Верховна Рада України: Офіційний вебсайт. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text(дата звернення: 21.09.2023)

періодам. Відтак, обґрунтованою є потреба систематизації ключових аспектів євроінтеграційного дискурсу політологічних досліджень в Україні та визначення таких, які потребують конкретизації із подальшою інтеграцією у державну політику. Також звернімося й до предметного поля європейських досліджень щодо зовнішнього курсу України.

Різні аспекти європейського вибору нашої держави з перших років незалежності набули наукового, передусім політологічного значення. Серед учених, які б фокусувалися саме на політичній історіографії та контекстному вивченні євроінтеграційного напрямку політологічних розвідок, назовмо Л. Грицаєнко, Г. Калінічеву, О. Сокура, І. Тарнавську⁹, С. Череватого та ін. Одночасно існує потреба у систематизації політологічних досліджень процесу європейської інтеграції України, з'ясуванні інституціональних чинників впливу на науковий пошук, актуалізації позаінституціональної складової у змісті відповідних кваліфікаційних праць. Цим потребам підпорядковано логіку аналізу наукової проблематики, у першу чергу, представленої у дисертаціях та монографіях вітчизняних учених, у ґрунтовних експертних висновках, у підручниках як академічній складовій наукового дискурсу. Систематизація значного обсягу теоретичного матеріалу та фактологічних даних передбачає обґрунтування етапізації євроінтеграційного дискурсу вітчизняних політологічних досліджень, а також визначення тих їхніх напрямків, які дозволять підвищити ефективність державної політики сприяння європейській інтеграції України.

Тривалий час предметне поле політологічних досліджень євроінтеграційних процесів не мало безпосереднього відношення до України чи її проєвропейського вибору, позаяк до 2010 р. й на державному рівні не було законодавчо визначеної позиції у вказаному питанні. Радше йшлося про вивчення системи європейського врядування, політичного устрою країн-членів ЄС, політичної історіографії взаємовідносин нашої країни та

---

⁹ Тарнавська І. Специфіка висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. № 19. С. 70–75.

Євросоюзу, дотично – можливостей запозичення європейського досвіду у різних галузях тощо.

Однією з перших праць, у якій комплексно було співставлено витоки української державності, національні інтереси та геополітичні прагнення держави, є книга В. Врублевського та В. Хорошковського «Український шлях. Начерки: геополітичне становище України та її національні інтереси» (1997 р.). Тут автори аналізують паралелі міждержавної дружби та співдружності, національних ідей, інтересів, потреб та можливих варіантів партнерства та добросусідства¹⁰. У 2000 р. вийшла друком праця С. Василенка «Геополітичні виміри України в загальноєвропейському процесі», де автор здійснив аналіз джерел та сучасного стану української геополітики, вказавши на пріоритетність включення України у загальноєвропейський політичний процес, домінування її європейського вибору з одночасним збереженням багатовекторного геополітичного курсу¹¹.

Активніше конкретизація теми європейської інтеграції та загалом увага до західної спільноти проявилася у вітчизняній політології з початку 2000-х років. Дослідницький інтерес охопив питання: політологічного аналізу проблем реалізації європейської політики України і формування чинників, передумов та перспектив, які визначають детермінанти її зближення з ЄС (Т. Андрущенко, Ф. Барановський, В. Вакулич, С. Василенко, О. Ковальова, А. Костенко, О. Лисенко, О. Шеретюк, Д. Шпак, Л. Ярова), аспектів російського впливу на європейський вектор України (Н. Гордіюк, А. Луценко, Р. Філоненко), інституціональної структури політичного устрою ЄС та її країн- членів (П. Байковський, Н. Вінникова, О. Врадій, Л. Грицаєнко, В. Копійка), співставлення вітчизняного та європейського політичного досвіду (М. Басараб, К. Бережна, І. Грицяк, О. Мрінська, О. Чумакова), європейської інтеграції окремих держав (В. Болотнік, Н. Буренко, І. Грицуник, В.

---

¹⁰ Врублевський В., Хорошковський В. *Український шлях. Начерки: геополітичне становище України та її національні інтереси*. Київ, 1997. 426 с.

¹¹ Василенко С. *Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі*. О.: ОДМА, 2000. 206 с.

19
Завадський, Л. Кіцила, С. Кондратюк, В. Крушинський, І. Погорська, Л. Халецька, О. Шаповалова) тощо. З 2007 р. Закарпатський державний університет, а згодом Ужгородський національний університет публікує збірник наукових праць серії «Євроінтеграція: український вимір», архів якого нараховує близько 30 випусків.

Досліджуючи у докторській дисертації загальнонаціональний та регіональний виміри європейської та євроатлантичної інтеграції України у 1991-2004 рр. І. Тодоров підсумовував, що наша держава розглядала європейську інтеграцію як можливість створення вільної ринкової економіки, розбудови демократичної, правової, соціальної держави, побудованої на засадах загальних європейських та євроатлантичних цінностей. Відтак, учений констатує, що в указаний період інтеграція до ЄС була не самоціллю, а засобом всебічної модернізації та побудови демократичного та правового суспільства¹².

З об'єктивних причин тематика щодо Європейського Союзу, перспектив вступу до нього України у 1990-х роках не знайшла відображення у численних політологічних дослідженнях. Ці аспекти побіжно вивчалися у контексті процесів демократизації, розбудови громадянського суспільства, розробки проєктів системних реформ, до реалізації яких країна прийде лише у 2000-х роках. Водночас, у цей період не спостерігалися значні спекуляції довкола дефініції «європейські цінності», які тоді часто ототожнювали з демократичними. Узагальнюючи, пропонуємо характеризувати перше десятиріччя незалежності як описовий і ознайомчий етап у політичних дослідженнях євроінтеграційних прагнень України. Принагідно зауважимо, що разом із науковим інтересом цей період відзначився ухваленням кількох важливих документів. Тоді були затверджені Стратегія ЄС щодо України (1994 р.), Спільна позиція ЄС щодо України (1994 р.), Стратегія інтеграції

---

¹² Тодоров І. *Європейська і євроатлантична інтеграція України: загальнонаціональний та регіональний виміри (1991-2004 рр.)*. Автореф. дис... д-ра іст. наук. Донецьк: Донецький національний ун-т, 2007. 39 с.

України до ЄС (1998 р.)¹³, Спільна стратегія ЄС щодо України (1999 р.) та ін. У 2010 р. було ухвалено Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому закріплено завдання «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі»¹⁴. Цей документ мав стати поштовхом для генези політологічного дискурсу щодо процесу європейської інтеграції України, однак сам процес, як нам відомо, мав доволі неочікуваний і драматичний фінал наприкінці 2013 р.

У період 2011-2014 рр. спектр проблематики досліджень євроінтеграційних практик не зазнав суттєвих змін і включав питання безпекової складової інтеграції України до ЄС (В. Манжола), впливу євроінтеграції на державні суверенітети країн-членів (М. Баймуратов, І. Солоненко), загальних контурів політики європейської інтеграції (В. Бондаренко, Ф. Вашук, В. Решот, В. Шамраєва), інституціональних детермінант євроінтеграції України (Б. Копил, Я. Чернопищук) тощо. У колективній монографії «Європейський проєктта Україна» йдеться про те, що європейські прагнення України не знайшли чіткої артикуляції у перспективі подальшого розвитку держави, адже «європейська перспектива», за визначенням авторів, – це поняття, яке означає визнання за країною права на майбутнє членство в ЄС. Натомість, Україна продовжувала демонструвати «цивілізаційну невизначеність, яка приховує в собі альтернативи, пов'язані з різними геополітичними орієнтаціями, різними варіантами вирішення питання про місце й роль країни у системі міжнародних відносин і, природно, з різними зовнішньополітичними пріоритетами»¹⁵.

Також з 2011 р. й дотепер спостерігаємо підвищену увагу науковців до питання реформування державного управління у контексті європейської

---

¹³ *Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу*. Указ президента України від 11.06.1998 р. № 615/98. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 10.09.2023)

¹⁴ *Про засади внутрішньої і зовнішньої політики*. Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. Верховна Рада України: Офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 08.09.2023)

¹⁵ Єрмолаєв В. (за заг. ред.). *Європейський проєкт та Україна: монографія*. К.: НІСД, 2012. 192 с.

інтеграції (В. Баштанник, Н. Гнидюк, Н. Грицяк, О. Оржель, Л. Паянова, В.²¹ Рєзніков, Н. Рудік, В. Стрельцов, Н. Тішкова та ін.). Одночасно відбувався й процес формування нових принципів та практик управлінської діяльності, які у 2016 р. увійшли до урядової Стратегії реформування державного управління і Плану заходів з її реалізації, що відповідають європейським стандартам належного врядування¹⁶.

Інтеграційні контури конструювання нової Європи завжди стикалися із дилемою визначення ієрархії національного і наднаціонального і, відповідно, держави-нації та наднаціональної держави зі спільним делегованим суверенітетом. У вітчизняних політологічних та правничих дослідженнях така проблематика знайшла відображення у роботах К. Бережної, О. Мещерякової, О. Пістракевич, Б. Стрільця, В. Терницького, Л. Фалалєєвої та ін.

З початку 2000-х в Україні системно діяли державні програми інформування населення про європейську інтеграцію країни, зокрема, у періоди 2004-2007 рр. (Державна програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України¹⁷), 2008-2011 рр. (Державна цільова програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України), 2013-2017 рр. (Концепція реалізації державної політики у сфері інформування та налагодження комунікації з громадськістю з актуальних питань європейської інтеграції України). Комунікаційна складова спрацювала – суспільство від державних інститутів отримало інформацію про мету євроінтеграції, її важливість для розвитку країни. За даними Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, якби референдум про вступ України до ЄС проводили наприкінці 2013 р., то «більшість населення проголосувала б за вступ (48%, проти вступу – 36%, 7% не визначилися і 9%

---

¹⁶ Реформа державного управління. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya> (дата звернення: 08.09.2023)

¹⁷ *Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки*. Указ президента України від 13.12.2003 р. № 1433/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433/2003#Text> (дата звернення: 10.09.2023)

не брали би участі у референдумі)»¹⁸. По суті, такі показники трансформувалися в аудиторію, якій повідомили про відмову тих же державних інституцій від раніше популяризованого зовнішньополітичного вектору. Як наслідок, країна опинилася одночасно у стані кількох криз – суспільної довіри, політичних інститутів, економічної, які на тривалий час посилилися військовою агресією з боку російської федерації. Ці факти каталізували увагу науковців до проблеми викривленості комунікації між владою та населенням, про що йтиметься далі.

З 2014 р. політологічні дослідження, які стосувалися європейської інтеграції України, стали вирізнятися імперативним характером – йшлося вже не про можливий варіант чи сценарій вибору країною зовнішньополітичного партнерства, а про виклики та завдання реалізації євроінтеграційного курсу. Про це свідчать дисертаційні розвідки М. Назаренко «Комплексний механізм реалізації євроінтеграційної політики України» (2014 р.), В. Філіпчука «Європейська інтеграція як засіб державотворення в Україні» (2014 р.), Ю. Палагнюк «Механізми формування та реалізації державної євроінтеграційної політики України» (2015 р.), О. Бедової «Організаційне забезпечення адаптації законодавства України до ACQUIS ЄС» (2019 р.), В. Бусленка «Взаємовідносини влади та опозиції в контексті демократизації політичних систем» (2020 р.), В. Гапоненко «Концептуальна модель інституційних передумов демократизації політичної системи України» (2020 р.) та ін.

Тема європейської інтеграції стала окремим напрямом галузевих досліджень, зумовила формування своєрідних наукових клубів, аналітичних центрів – як з ініціативи державних інституцій, так і на базі громадських об'єднань. Так, з 2015 р. діє Українська асоціація викладачів та дослідників європейської інтеграції, яка з 2017 р. видає «Щорічник з європейських інтеграційних студій»¹⁹. Також в Україні регулярно публікуються аналітичні

---

¹⁸ Громадська думка: підсумки 2013 року. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pidsumki-2013-roku> (дата звернення: 08.09.2023)

¹⁹ Український щорічник з європейських інтеграційних студій: Офіційна інтернет-сторінка видання. URL: <https://aprei.com.ua/ukrainian-yearlybook-of-european-integration-studies/> (дата звернення: 08.09.2023)

звіти, записки, експертні висновки та різноманітні моніторинги із зазначеної тематики, зокрема, й у співпраці з європейськими інституціями.

Можемо простежити кореляцію актуальних наукових досліджень з упроваджуваними в державі реформами, як-то децентралізаційної чи державного управління. Аналізуючи відповідний досвід, акцентовано приклади сусідніх країн, які пройшли адаптивний пострадянський період і шлях євроінтеграції. До прикладу, у результаті політико-інституціонального аналізу умов функціонування місцевого самоврядування в країнах Вишеградської четвірки В. Гладій з'ясував, що підпорядкованість процесів реформування загальній євроінтеграційній тенденції дозволила сформувати у цих країнах дієздатні та стабільно функціонуючі моделі місцевого самоврядування. Тоді як в Україні цей процес потребує подолання інституційних бар'єрів та законодавчих суперечностей²⁰. У вивчених роботах заперечується існування універсальної моделі трансформування системи місцевого самоврядування, однак окремі практики у країнах-членах ЄС є прийнятними для апробації в Україні.

Політика євроінтеграції актуалізувала й дослідження транскордонного співробітництва України. Цьому напрямку присвячено наукові розвідки І. Артьомова, О. Білака, О. Корнелюк, О. Кушніренка, Ю. Лемко, В. Марковича, О. Моцика, Л. Паянної, М. Польового, В. Рєзнікова, О. Цукан, А. Шевченко, М. Янків та ін. Серед тем – як конкретні вектори співпраці (частіше Польща, рідше Чехія, Німеччина, Франція, Великобританія та ін.), так і загальна парадигма транскордонного добросусідства. Принагідно акцентуємо, що постановою Верховної Ради України у 2016 р. було схвалено Рекомендації парламентських слухань «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України», де конкретизовано увесь спектр пріоритетів і необхідних заходів, які потребують активізації та виконання у рамках Глав 27 і 28 розділу V Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його

---

²⁰ Гладій В. *Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України*. Автореф. дис. к.політ.н. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. 23 с.

державами-членами (Транскордонне та регіональне співробітництво; Участь у програмах та агентствах Європейського Союзу)²¹.

Географія України завжди сприяла розвитку наукових досліджень аспектів прикордонних/транскордонних взаємодій – від локального субрегіонального рівня (в межах кількох областей (регіонів) країн) до глобального рівня міждержавних відносин (країни Вишеградської групи, Середземноморський союз, Організація Чорноморського економічного співробітництва, Люблінський трикутник, Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ, Чорноморська військово-морська група, Рада країн Балтійського моря та ін.). Причому науковий інтерес до подібних організацій не визначався чинником членства в ній України – важливо було вивчити саме механізми взаємодії та потенціал до нарощення і поглиблення спільних інтеграційних процесів між державами. У монографії «Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи» (2012 р.) за загальною редакцією І. Артёмова наголошено, що «транскордонна співпраця країн суттєво інтенсифікує фінансові, матеріальні та людські потоки, послаблює бар'єрну функцію державних кордонів, що в результаті сприяє формуванню мереж формальної та неформальної взаємодії суб'єктів сусідніх прикордонних регіонів»²².

Вітчизняні експерти акцентують роль транскордонного співробітництва (ТКС) як «підсилювача» позитивних змін внаслідок розширення повноважень територіальних громад щодо управління ресурсами. «Для синергетичного ефекту від реалізації регіональних, місцевих програм і стратегій розвитку та програм ТКС, макрорегіональних стратегій (Дунайська стратегія, а в перспективі, потенційно, Карпатська стратегія) потрібен уніфікований підхід до узгодження положень та пріоритетів усіх згаданих

---

²¹ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України». Проект постанови Верховної Ради України від 07.09.2016 р. № 5090. Інформаційне агентство «ЛІГА: ЗАКОН». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu14097?an=2694&ed=2014_06_27 (дата звернення: 18.09.2023)

²² Артёмов І. (за заг. ред.). *Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія*. Ужгород: МПП «Гражда». 2012.520 с.

інструментів розвитку²³.

Значну увагу міждержавним відносинам, прогнозам та моделюванню їхнього розвитку приділяє професор М. Польовий. Він вважає, що увесь комплекс транскордонних відносин може розглядатися як утворення, яке має певну політичну структуру, в якій протікають певні політичні за своєю сутністю процеси, а важливим кроком на шляху більш глибокого розуміння цієї структури та властивих їй політичних процесів є побудова та подальший аналіз імітаційних моделей цих процесів. Учений акцентує значний пласт теоретико-методологічних проблем побудови та подальшого використання таких моделей у вивченні як власне політичних процесів, так й у модельному вивченні процесів, що протікають у владних колах Європейського Союзу.

У спільному дослідженні «Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції» науковці описали цілі нового європейського інструменту сусідства (ЄІС) та транскордонного співробітництва (ТКС). Щодо першого, то ЄІС має за мету: просувати права людини та основні свободи, верховенство права, рівності, стійкої демократії, розбудову громадянського суспільства; поступово інтегруватися у внутрішній ринок ЄС з подальшим розширенням співробітництва; створити умови для керованої мобільності громадян і стимулювання контактів між людьми; підтримувати розвиток на шляху до скорочення масштабів бідності, сприяти внутрішній економічній, соціальній і територіальній згуртованості, розвивати сільські райони; сприяти активізації субрегіонального, регіонального співробітництва та співпраці між усіма країнами Сусідства та ін.²⁴

Надання підтримки через європейський інструмент сусідства відбувається через: двосторонні програми, що передбачають підтримку однієї країни- партнера; багатонаціональні програми, які вирішують проблеми, спільні для всіх або декількох країн-партнерів, а також через регіональне та

---

²³ Химинець В., Головка А., Мірус О. *Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку: аналіт. доп.* Київ: НІСД, 2021. 47с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/block_transkordon.pdf (дата звернення: 21.09.2023)

²⁴ Матюшенко І., С. Беренда, В. Резніков. *Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник.* Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2015. 504 с.

субрегіональне співробітництво між двома або більшою кількістю країн-партнерів; програми прикордонного співробітництва між державами-членами ЄС та країнами-партнерами, реалізовані вздовж загальних зовнішніх кордонів.

Транскордонна співпраця України – важливий напрямок державної політики та наукових досліджень. Наразі вітчизняна політологія зосередила увагу на фактичному вивченні чинних угод та діючих проєктів, у першу чергу, за участі регіонів України та країн ЄС або ж європейських інституцій. Досвід доводить, що локальні євроінтеграційні угоди є більш стабільними за рівнем ефективності, ніж у цілому процес європейської інтеграції України.

Також починаючи з 2014 р., проблематика, яка розкриває грані наукового інтересу до процесу євроінтеграції, була доповнена позаінституціональним контекстом, а саме пошуком інформаційно-комунікаційного базису впровадження відповідних реформ. Частина сучасних досліджень обґрунтовує суб'єктність засобів масової інформації у процесі євроінтеграції. На думку професора В. Шинкарука, висвітлення українськими медіа шляху євроінтеграції формує і, водночас, відтворює міфологізоване уявлення про цілі та засоби європейської інтеграції. Учений називає ЗМІ «засобом політизації євроінтеграційного концепту і формування його як засобу внутрішньополітичного протистояння». У якості подолання такого деструктивного явища запропоновано деполітизувати редакційні політики з висвітлення європейської інтеграції України та сприяти виробленню деполітизованого концепту Європи у суспільно-політичному дискурсі²⁵. Згодом у дослідженні І. Тарнавської фіксуємо апелювання до обмеженості тем обговорення, надмірної стандартизації публікацій, сухої констатації фактів у системі інформаційно-аналітичного забезпечення українських євроінтеграційних процесів з боку вітчизняних масмедіа. Ці проблеми, на думку дослідниці, призводять до недостатнього розуміння

---

²⁵ Шинкарук В. Інформаційна політика євроінтеграційного курсу України. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2015. № 9. С. 105–108.

суспільством законотворчих, владних, соціальних ініціатив та рішень, а також до суттєвих репутаційних ризиків як для ЗМІ, так і для концепту євроінтеграції як такого.

Суспільний вимір важливості посилення інформаційно-комунікаційної опори європейської інтеграції аргументував у дисертаційному дослідженні О. Боднарчук. Він звертає увагу на те, що рух до об'єднаної Європи може стати вагомим і актуальним чинником консолідації української нації за умови зваженого конструювання позитивної громадської думки, що, у свою чергу, стане можливим завдяки формуванню «проєвропейського інформаційного середовища в Україні»²⁶.

Відзначимо й інтерес політичної науки до ролі громадянського суспільства у просуванні європейської інтеграції. У присвяченій вказаному аспекту монографії А. Костенко «Вплив інститутів громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси України» (2018р.) у якості механізмів такого впливу названо партнерство між владою та інститутами громадянського суспільства щодо впровадження європейських реформ, форми громадського контролю та громадська дипломатія. Окрім того, повертаючись до важливості комунікаційної компоненти, вкажемо на апелювання авторки до інформаційно-консультативних інструментів взаємодії у контексті євроінтеграції, а саме інформування, консультування і діалогу з громадськістю.

Нагальною є й концептуалізація європейських практик як інструментів для якісних трансформацій вітчизняної політики. Такими у монографії «Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики» (2018 р.) за загальною редакцією Л. Гонюкової та В. Козакова визначено інституціональні взаємовідносини суб'єктів і політико-управлінські засади вироблення та реалізації державної політики, європейські практики дослідження сфер державних політик, європейський досвід залучення громадськості до прийняття управлінських рішень, комунікаційна

---

²⁶ Боднарчук О. *Політичні комунікації в контексті євроінтеграційного курсу України*. Автореф. дис. к.політ.н. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2015. 24 с.

політика Європейського Союзу та стратегічне бачення сталого розвитку^{27,28}. Положення, обґрунтовані авторами праці, також доводять цінність інформації та зв'язків з громадськістю у підвищенні ефективності державної політики.

Інтеграція України до ЄС у самому Євросоюзі привертає не лише політичну увагу, але й представляє науковий інтерес, особливо для дослідників з країн постсоціалістичного табору, які вже пройшли свій шлях євроінтеграції і вибудовують двосторонні відносини з нашою державою у статусі членів наднаціонального утворення. Ключові напрямки, які увійшли до предметного поля європейських досліджень щодо України, зводяться до: дослідження історичних передумов формування зовнішнього вектору державної політики в Україні; аналізу виконання умов Угоди про асоціацію; вивчення цивілізаційного виміру вітчизняної політики та чинників європейської ідентичності України; з'ясування зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на європейський вибір нашої держави, передусім російського, тощо.

Польський дослідник В. Станкевич вказує, що Україна є заручницею протистояння європейської та пострадянської культури й уособлює своєрідну межу між ними. Таке становище і перманентні кризи аж ніяк не сприяють прогресивному розвитку державності. Однак вирішенню вказаних проблем може допомогти поступова євроінтеграція: з одного боку, це доступ до інструментів оптимізації та перезапуску економіки, з іншого, – занурення в позитивний досвід тих країн-членів ЄС, які вже здолали перехідний період після розпаду СРСР²⁸. Водночас, професор Вроцлавського університету Д. Батитер наголошує, що успіхи України у розбудові дружніх та конструктивних стосунків з державами ЄС є значно більшими, ніж у взаєминах із самим Євросоюзом. Останній в очікуванні системних реформ став головним фінансовим донором України, але зміни в країні відбуваються

---

²⁷ Гонюкова Л., Козаков В. (за заг. ред.). *Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики: монографія*. Київ: НАДУ, 2018. 400 с.

²⁸ Stankiewicz W. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2013. № 2 (5). S. 27–53.

вкрай повільно у порівнянні з сусідніми країнами Заходу. Головними причинами повільної євроінтеграції України політологиня М. Лабуда називає: відсутність сталої спадкової позиції влади щодо необхідності реалізації євроінтеграційного курсу, суперечливість процесу інституціональної розбудови, а саме обмежені повноваження органів влади, які створюються безпосередньо для здійснення передбачених євроінтеграцією реформ²⁹.

Дещо іншої точки зору дотримується словацький учений А. Дулеба, який вважає, що подальший розвиток самого Європейського Союзу залежить від того, чи прийме він до свого складу такі країни, як Україна. Через тривалий період стабільності ЄС втратив здатність реагувати на виклики і загрози ззовні, доволі одноманітно виправляє економічні збої. Натомість Україна з 2014 р. – це виклик для євроспільноти: внутрішня системна криза, розкол суспільства, зовнішня військова агресія, нестабільна робота політичних інститутів стали невід’ємними характеристиками держави. І з цією сукупністю проблем країна намагається боротися, одночасно прагнучи долучитися до ЄС, що зумовлює додаткове навантаження на усі галузі суспільно-політичного життя. А. Дулеба зазначає, що впустити Україну означає для Євросоюзу можливість здобути колосальний досвід, а інакше йому доведеться обмежитися постійним «створенням резервної копії старої системи»³⁰.

Дорікання Україні надмірним споживанням економічної допомоги від ЄС притаманні як європейським політикам, так і науковцям. Думки часто зводяться до того, що доступ до фінансової допомоги – ключовий рушій українських проєвропейських декларацій. Однак, як зауважує угорська докторка філософії Г. Імре, Євросоюз в силах змінити ситуацію, лиш відчувши власну зацікавленість в економіці, виробництві і ринках України. Це зробило б співробітництво значно вигіднішим, а ще справедливим і

---

²⁹ Labuda M. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską. Aspekty instytucjonalne. *Instytucjonalizacja procesów integracji europejskiej: wybrane zagadnienia teoretyczne i funkcjonalne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2019. S. 126–137.

³⁰ Duleba A. O povahe tzv. Ukrajinskej krízy. *Annales Scientia Politica*. 2014. № 2. S. 48–53.

рівноправним, тобто заснованим на тих принципах, які сповідує сучасний Європейський Союз.

Західні дослідники зазвичай пов'язують прагнення України зблизитися з ЄС із пошуком засобів подолання російських впливів, які рідко відповідають національним інтересам Української держави. Так, французький аналітик Ф. Гуйон ще у 2005 р. писав, що український курс на Європу – це шлях пошуку нової безпеки, передусім, від Росії та її тиску. Щоб здійснювати в Україні успішні перетворення, вони мають бути об'єднаними спільною метою, такою, до прикладу, може бути зближення з ЄС. Його члени, до слова, також зацікавлені у таких зрушеннях, і причина та сама – створення додаткового захисту від російської федерації. Ф. Гуйон додає, що така мотивація, у першу чергу, притаманна Польщі, яка, з одного боку, ще пам'ятає про суперечливе радянське минуле, а з іншого боку, об'єктивно оцінює «апетити» Росії до сусідніх територій³¹. Тож краще мати сусідом проєвропейську, а не російську Україну.

Ознайомившись із європейським баченням спроможності України стати частиною об'єднаної Європи, можна простежити кілька тенденцій:

- по-перше, Україна завжди була ідентифікована як європейська держава, яка чомусь однаково довго визначається зі своїми пріоритетами і реалізовує їх;
- по-друге, Україна до 2014 р. нерозривно пов'язувалася з Російською Федерацією, яка впливає на рівень свободи у формулюванні Україною тих самих державних пріоритетів;
- по-третє, відчуття російської загрози змушує європейські країни дивитися на прагнення України зблизитися з ЄС по-іншому – так, ніби це зближення посилює власну безпеку спільноти;
- по-четверте, описані перепони на шляху українсько-європейських відносин переважно зводяться до інституціональної

---

³¹ Gouyon F. L'Ukraine aux limites de l'Europe? *Hérodote. Revue de géographie et de géopolitique*. 2005. № 3. URL: <https://www.cairn.info/revue-herodote-2005-3-page-147.htm> (дата звернення: 11.09.2023)

неспроможності покращити показники загального добробуту та відсутності політичної волі. Однак вказані недоліки не сприймаються як критичний запобіжник євроінтеграції, а лише як виклик, відреагувати на який Україні потрібно наважитися.

Протягом усього періоду наукового осмислення й обґрунтування євроінтеграційного компонента вітчизняної політики відбувається аргументація етапів європейської інтеграції України. Ю. Масик процес формування відносин між Україною та ЄС поділила на два етапи: декларативний етап, який відзначився підписанням Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (підписано у 1994 р., набула чинності у 1998 р.), схваленням Двостороннього Плану дій «Україна – ЄС» (2005 р.); політичний, який характеризується підписанням Угоди про асоціацію у 2014 р. Цим документом визначається зміст усього етапу³².

Нормативно-правовий підхід до етапізації євроінтеграції України дозволив К. Кулаковському виділити шість таких етапів:

1. 1991-1993 рр. – визнання України партнером у відносинах з ЄС, початок розвитку відносин;
2. 1994-1995 рр. – підписання Угоди про партнерство і співробітництво, Вступ до Ради Європи;
3. 1996-1999 рр. – затвердження плану дій в рамках Європейської політики сусідства, актуалізація питання щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою, стосовно безвізового режиму з ЄС та спільної розбудови кордону Україна – ЄС тощо;
4. 2000-2007 рр. – затвердження Програми інтеграції України до ЄС (2000 р.), ухвалення першої «Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 рр. Підтримано наміри України щодо отримання статусу спостерігача в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство;

---

³² Масик Ю. Етапи процесу євроінтеграції країн Балтії: досвід для України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2020. № 2 (46). С. 22–27.

5. 2008-2013 рр. – Україна приєдналася до СОТ (2008 р.), створені умови для інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. Курс на набуття повноправного членства в ЄС був закріплений Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики (2010 р.). Парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2012 р.). Рішення Кабінету Міністрів про призупинення процесу підготування до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (21 листопада 2013 р.) спричинило масові протести і призвело до зміни влади в країні.

6. 2014 – теперішній час – рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, прийнято Розпорядження «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС». Продовжується ухвалення Урядом розпоряджень про схвалення планів імплементації актів законодавства ЄС³³.

Зовсім інакшу логіку, за нашими спостереженнями, має науковий вимір українського варіанту євроінтеграції. Враховуючи доволі строкате предметне поле політологічних досліджень євроінтеграції та несистемну політику її реалізації в Україні, можемо виділити два поточні етапи генези наукового осмислення євроінтеграційних перспектив України:

а. 1991-2013 рр. – описовий етап стратегічного планування, коли вивчався євроінтеграційний досвід інших держав, ризики та переваги вітчизняного європейського поступу, обґрунтовувалися наукові припущення щодо місця України на політичній мапі світу;

б. З 2014 р. й дотепер – імперативний етап галузевого аналізу залучення євроінтеграційних практик й актуалізації позаінституціонального виміру європейської інтеграції. Тут можна простежити і кореляцію тематики наукових досліджень зі здійснюваними реформами, й активне просування комунікаційної компоненти, ініційоване одночасно громадськістю і владою.

³³ Кулаковський К. Економічна складова євроінтеграційного процесу України: проблеми і перспективи. *Проблемні питання економіки України та її регіонів*. 2016. № 5(27). С. 24–31.

Таку нечітку структуризацію досліджень пояснюємо тим, що протягом тривалого часу Україна не мала стабільної послідовної політики євроінтеграції, синхронізованої з системними реформами чи напрямками дипломатичної діяльності. Перший етап, який охопив понад два десятиріччя, за своїм змістом є спробою осмислення та компаративного аналізу формування організаційної структури Європейського Союзу, його відносин всередині спільноти і за її межами – з потенційними країнами-членами, учасниками глобальних взаємодій на світовій арені, перспектив включення до політичного ландшафту об'єднаної Європи України. Зміст другого етапу зумовлений вже конкретними діями Української держави на шляху інституціоналізації європейського вибору.

Кожен етап відзначився ухваленням важливих документів, які, на нашу думку, уособлюють систему послідовних кроків у просуванні політики євроінтеграції – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції України та ЄС. Наголосимо, що запропоновані періоди не слід співвідносити з усталеними етапами розвитку відносин між сторонами, хоча ключові зміни у цих відносинах і спричиняли розширення й поглиблення політологічних досліджень. Очевидно, що рушієм наукового пошуку виступали не фактичні зміни у реалізації проєвропейського вектору зовнішньої політики, а виклики і запити політичної системи України, реформування якої постійно потребувало нового досвіду, прикладів і апробованих механізмів демократизації державних інститутів. Їх традиційно уособлювали європейські держави, які з різним рівнем інтенсивності й ефективності вже пройшли значний шлях модернізації суспільно-політичних та економічних відносин, у тому числі, й у контексті власної євроінтеграції.

Акцентуємо, що понад два десятиріччя тема євроінтеграції була орієнтована на інститути та інституції, функціонування яких визначала політика. І лише останній період відзначився тяжінням до розкриття теми позаінституціонального виміру євроінтеграційного курсу, який, у першу чергу, стосується оптимізації комунікаційної складової процесу. Йдеться про

те, що ключові цінності інтеграції та консолідації, сприйняття цілі вступу до ЄС більшістю громадян України залежать як від рівня поінформованості, так і від можливостей реалізації національного діалогу щодо подальшого державотворення. Досвід країн сталої демократії доводить, що членство в Європейському Союзі – це позиція громадян, оформлена політичним рішенням, а не навпаки.

РОЗДІЛ 2

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ НА ШЛЯХУ ДО ВСТУПУ В ЄС

2.1 Відносини Україна-ЄС

Відносини Україна-ЄС значною мірою залежать від світової кон'юнктури. Тому складні і непередбачувані глобальні процеси, кризові явища та виклики тією чи іншою мірою відбиваються як на внутрішній ситуації в ЄС і в Україні, такі і на якості і темпах євроінтеграції.

Широкомасштабна війна, розв'язана росією проти України, змінила картину світу, зумовила низку ризиків і загроз, спричинила турбулентні процеси в політичному, еко- номічному, безпековому середовищах, на- слідки яких нині важко спрогнозувати. Російська агресія поглибила протиріччя сучасного світу, погіршила соціально-еко- номічну ситуацію на регіональному і гло- бальному рівнях. Зокрема, зростання вартості енергоресурсів, спровокована криза на ринку продуктів харчування спричинили подорожчання споживчих товарів і відповід- но масштабний вплив на рівень добробуту громадян багатьох країн світу³⁴. Паралельно в різних регіонах світу з початку 2022р. прискорились інфляційні процеси.

Масштабні кризові явища загострили проблему нерівності, різної спроможності країн протистояти зовнішнім впливам і кризам. У найбільш уразливих країнах світу (в т.ч. і на європейському континенті) спостерігається невдоволення і розчарування, зростають популістські настрої, тенденції політичного реваншу, активізуються право- радикальні й екстремістські сили. Створюється соціальне підґрунтя для авторитаризму,

---

³⁴ Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світо-вому просторі. — Центр Разумкова, 2022р., с.4-5, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf.

поширюється ідеологія «сильної руки» як засобу подолання внутрішніх труднощів і нейтралізації економічних негараздів.

Загрозою глобальної дестабілізації є ескалація конфлікту на осі колективний Захід-росія. Війна в Україні і гібридна експансія путінського режиму на теренах ЄС, ядерний шантаж і агресивна неоімперська політика Москви спровокували безпрецедентну гостру конфронтацію, яка несе небезпеку воєнного конфлікту між РФ і НАТО, розв'язання світової війни з непередбачуваними наслідками.

Актуальним питанням міжнародного порядку денного є зростаюче протистояння глобальних центрів впливу — США і Китаю. Нині триває і посилюється гостра політична, торгово-економічна конкуренція між Вашингтоном і Пекіном, до якої втягнуті окремі країни і регіони світу. Цю ситуацію можна охарактеризувати як «пазл» більш масштабного загальносвітового тренду. Отже, російська агресія стала каталізатором поглиблення глобального розмежування (політичного, економічного, ідеологічного) між цивілізованим, демократичним світом на чолі з США та ЄС і табором авторитарних країн, де домінують тоталітарні тенденції, культ особи, нехтування правами людини (росія, Китай, КНДР, Білорусь).

Об'єктами такого суперництва дедалі більше стають країни Південно-Східної і Центральної Азії, Близького Сходу, Африки, Латинської Америки. Водночас ряд країн — зокрема, Індія, Індонезія, Туреччина, Саудівська Аравія, Бразилія — намагаються стати регіональними лідерами, посісти гідне місце в новому світовому порядку та міжнародному розподілі праці³⁵. Є підстави прогнозувати, що саме це протистояння на рівні

«демократія-авторитаризм» буде визначати особливості і динаміку світових процесів у ближчій перспективі.

Високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Ж.Боррель у програмному виступі на зустрічі послів ЄС (жовтень 2022р.) виокремив чотири чинники глобальної кризи. На його думку, це «війна

³⁵ Роль і місце України в перспективних європейській та євроатлантичній системах безпеки. — Центр Разумкова, 2022р., с.4-9, https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf.

в Україні», «глобальна американо-китайська конкуренція», «світові продовольча та енергетична кризи» і «проблеми з безпекою в європейському сусідстві». За оцінками головного європейського дипломата, нині «ми входимо в ідеальний шторм»³⁶.

Отже, варто окреслили деякі складові цього «ідеального шторму» на європейському континенті. Це важливо з огляду на те, що внутрішні тенденції і процеси в ЄС впливають як на специфіку та атмосферу партнерства Києва і Брюсселя, так і на перспективи української євроінтеграції. В узагальненому вигляді можна виокремити кілька чинників, що взаємно посилюють один одного і в ком-плексі містять загрозу єдності та ефективності ЄС.

Перше. Ускладнення соціально-економічної ситуації. Широкомасштабна війна в Україні, припинення поставок енергоносіїв з РФ, блокада країною-агресором українського агропромислового експорту, несприятлива світова кон'юнктура призвели до загострення економічних і соціальних проблем на теренах ЄС. Зокрема, за повідомленням Євростату (вересень 2022р.) — «хліб, овочі, м'ясо — їжа стала дорожчою ... основні продукти харчування також стали значно дорожчими». Зокрема, найвище зростання цін на хліб були зафіксовані в Угорщині (66% у серпні 2022р.), Литві (33%), Естонії та Словаччині (по 32%)³⁷.

Загалом, на початку 2022р. в деяких економіках ЄС прискорення інфляції сягнуло рекордних рівнів. В Європі, в умовах дефіциту енергоресурсів, у «найгарячішому» місяці березні 2022р. спостерігався інфляційний шокб. Країни ЄС внаслідок російської блокади опинились у стані енергетичної кризи, небувалих цін на газ. Це гальмувало реалізацію європейської безвуглецевої політики, послаблювало можливості протидії кліматичним змінам. Великі промислові підприємства Європи почали скорочувати виробництво на континенті. Уряди європейських країн, де промислове виробництво становить приблизно чверть економіки, вживали екстрених заходів, щоб підтримати

³⁶ «Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. — Європейська правда, 12 жовтня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529>.

³⁷ Хліб у країнах Європи подорожчав на 18% за рік — Євростат. — Європейська правда, 20 вересня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/20/691651>.

комунальні послуги та пом'якшити вплив кризи. Зокрема складна ситуація спостерігалася у Німеччині, де промислове виробництво становить приблизно 30% економіки та налічує близько 1,15 млн. людей.

У згаданому виступі Ж.Боррель відзначив дві базові причини нинішньої кризової ситуації в ЄС: «наше процвітання ґрунтувалося на дешевих енергоносіях з росії. Російський газ сприймався як дешевий, і стабільний — але вже доведено, що це не так. Іншим джерелом був доступ до великого китайського ринку...»³⁸.

Друге. Міграційне навантаження. російська агресія, що супроводжувалась окупацією українських територій, тотальним знищенням житлового фонду, соціальної та енергетичної інфраструктури, геноцидом населення, спричинила масову міграцію громадян України. Агентство ООН у справах біженців визнає, що війна в Україні викликала «найшвидше зростання кризи біженців після Другої світової війни». Основні потоки біженців були спрямовані до країн ЄС, насамперед Польщі, Німеччини, країн Балтії, Румунії, Чехії та ін. За оцінками експертів ООН, станом на вересень 2022р., число українських біженців, зареєстрованих в Європі, перевищило 7 млн³⁹.

ЄС забезпечив безперешкодний прийом біженців з України. У березні 2022р. Рада ЄС ввела в дію Директиву про тимчасовий захист громадян України на території країн об'єднаної Європи. Але згодом деякі місцеві органи влади та міграційні центри в окремих країнах Європи внаслідок «міграційного перенавантаження» були змушені тимчасово призупинити прийом біженців.

Нинішній приплив біженців з України перевищує за масштабами попередні хвилі міграційний потік до Європи, які розпочалися у 2011р. («арабська весна») і досягли піку у 2015р. Однак, слід зазначити, що масова вимушена міграція з України до країн ЄС кардинально відрізняється від попередніх міграційних процесів. Загалом немає підстав прогнозувати загрозу

³⁸ «Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. — Європейська правда, 12 жовтня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529>.

³⁹ Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів — нові дані ООН. — Голос Америки, 8 вересня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/kilkist-zhertv-ta-bizhentsiv-zrosla-oon/6736396.html>.

політиці мультикультуралізму ЄС, загальноєвропейської ідентичності тощо. Також немає підстав говорити про небезпеку утворення якихось закритих етнічних «українських кланів», радикалізацію і криміналізацію українських діаспор. Однак, слід визнати — якщо для країн ЄС процес активного працевлаштування українських біженців, адаптація до місцевих спільнот містить як проблемні, так і позитивні фактори, то для українського ринку праці це має однозначно негативний ефект.

Так чи інакше, фактор масштабної міграції створює низку довгострокових проблем, впливає на внутрішню ситуацію у країнах ЄС, ускладнює соціально-економічне становище і врешті-решт погіршує ставлення місцевого населення до біженців.

Третє. Відцентрові, дезінтеграційні тенденції всередині ЄС. Війна в центрі Європи помітно активізувала у країнах ЄС праві політичні партії і рухи, поширилися євроскептичні настрої. Однією з ілюстрацій таких тенденцій став прихід до влади в Італії блоку правих сил, серед яких — одіозний рух «Forza Italia» (С.Берлусконі).

Проявилися тенденції економічного та політичного національного егоїзму, тяжіння до сепаратизму, замикання в національних межах. Певним «каталізатором» цих процесів стала світова пандемія COVID-19. Восени 2022р. помітно активізувалися праві сили в Чехії (рух «Триколон»), які організують перманентні масові антиурядові акції «Чехія понад усе», спрямовані проти ЄС, НАТО, «зеленого курсу» для Європи і на підтримку співпраці з росією⁴⁰. Схожі тенденції прослідковуються і в деяких інших країнах об'єднаної Європи.

Очевидною загрозою для ЄС є процеси розхитування та ерозії традиційних демократичних інститутів, зростання суспільної недовіри до них. Це обумовлене соціальним розшаруванням, складними економічними процесами на європейському континенті, комплексом зовнішніх впливів і внутрішніх етнічно-демографічних факторів.

---

⁴⁰ У Празі — новий протест проти чинного уряду та допомоги Україні. — Європейська правда, 28 жовтня 2022р., <https://www.euointegration.com.ua/news/2022/10/28/7149613>.

Проблемним для ЄС залишається регіон Західних Балкан. З одного боку, в цих країнах помітним є незадоволення темпами інтеграції до ЄС, що призводить до перманентної конфліктності з офіційним Брюсселем. А з іншого — в регіоні спостерігаються вну- трішньополітичні кризи, ескалація нестабільності (Чорногорія, Боснія та Герцеговина), різко загострився міжетнічний конфлікт Сербія-Косово. Водночас у Сербії переважають проросійські настрої, орієнтації на підтримку партнерства з країною-агресором, що суперечить зовнішній політиці ЄС і є перепорою у переговорах про вступ. У жовтні 2022р. Міністр внутрішніх справ Сербії А.Вулін виступив із заявою про те, що Сербії варто якомога швидше визнати, що вона «не хоче» бути в ЄС і що їй «там не місце»⁴¹.

Своєю чергою, небезпечним для ЄС є «угорське питання», яке фокусує в собі комплекс внутрішніх і зовнішніх проблем. Варто нагадати, що інституції ЄС порушували проти офіційного Будапешта судові справи щодо відходу від загальних європейських норм демократії. Зокрема у Звіті Європарламенту (вересень 2022р.) наголошується, що в Угорщині діє «гібридний режим виборчої автократії». У листопаді 2022р. Єврокомісія заморозила бюджетну допомогу Будапешту (€5,7 млрд.) через брак реформ у системі державного управління та у сфері верховенства права і незалежності судових рішень.

З іншого боку, всупереч спільному курсу ЄС, Будапешт здійснює спроби налагодити діалог з путінською росією, нехтує відпо- відними рекомендаціями Брюсселя і тим чи іншим чином намагається як блокувати допомогу ЄС Україні, так і послабити санкційну політику ЄС на російському напрямі. По суті, у протистоянні об'єднаної Європи з агресивною російською імперією Угорщина висту- пає в ролі небезпечної «п'ятої колони», яка є загрозою єдності і солідарності країн євроспільноти.

Четверте. Російська експансія на теренах ЄС. Путінський режим здійснює масштабний і цілеспрямований гібридний вплив на теренах ЄС з метою послаблення (розвалу) Євросоюзу. Ідеться про: масовану наступальну

---

⁴¹ Сербії не місце в ЄС, пора це визнати — міністр. — Європейська правда, 16 жовтня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/16/7372193>.

пропаганду; втручання у внутрішньополітичні процеси, в т.ч. виборчі; енергетичний шантаж; дискредитацію державних структур країн ЄС; підтримку праворадикальних, націоналістичних, популістських рухів; розвідувально шпигунську, диверсійно підривну діяльність⁴².

Через провал воєнного бліцкригу в Україні, поразки на російсько-українському фронті, кремль, як зазначалося, вдався до енергетичної блокади ЄС, створення штучного дефіциту продовольства і неприхованого ядерного шантажу. Водночас країна-агресор активно використовує апробовану раніше т.зв. «міграційну зброю» — цілеспрямовано здійснює ракетний терор в Україні, прово- куючи тим самим потік біженців до ЄС.

З іншого боку, ескалація внутрішніх репресій у рф призвела до масової міграції росіян за різними географічними азимутами, в т.ч. і до країн Європи. При цьому слід зазначити, що т.зв. «хорошие русские» тією чи іншою мірою залишаються носіями імперської великодержавної ідеології і поповнюють проблемну російську діаспору, яка містить небезпеку для європейської спільноти.

Політика москви на європейському напрямі набула більш агресивного ворожого характеру, вона зорієнтована на формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, підтримку відцентрових процесів в ЄС, дискредитацію і розмивання базових європейських цінностей, експорт корупції, дезорієнтацію громадської думки, інспірування розбіжностей між євро- пейськими державами. Є підстави стверджувати, що саме російський вплив є однією з причин пожвавлення останнім часом активності євроскептиків і радикалів у різних краї нах ЄС.

Об'єднана Європа намагається більш активно протистояти російській експансії. За даними керівника британської служби МІ-5 К.МакКалума, лише у 2022р. величезна кількість російських чиновників — понад 600 — була вислана

---

⁴² Російська експансія на теренах ЄС аналізується в ряді досліджень Центру Разумкова. Більш детально див.: Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. — Національна безпека і оборона, 2016р., №9-10, с.2-14, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf; Європейська інтеграція України: російський фактор. — Національна безпека і оборона, 2020р., №1-2, с.61-63, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf; Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. — Центр Разумкова, 2021р., с.37-40, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf.

з країн Європи, з них понад 400 були визнані шпигунами⁴³. Водночас, з початку повномасштабного вторгнення в Україну 30 країн Європи заблокували російські пропагандистські канали «РТ» і «Спутник». Аналогічні заходи здійснило і керівництво Твіттеру⁴⁴.

П'яте. Консенсусний механізм ухвалення рішень є хронічною складною проблемою ЄС. Принцип консенсусу уповільнює і гальмує важливі рішення Євросоюзу, в т.ч. у сфері зовнішньої політики. Складність консенсусних рішень пояснюється розбіжностями в позиціях країн-членів ЄС, що спричинені внутрішньополітичною кон'юнктурою, геополітичними орієнтаціями, зовнішніми впливами тощо. У цьому плані найбільшою проблемою залишається згаданий вище «фактор Угорщини». У стратегічному плані, дотримання цього консенсусного принципу у разі подальшого розширення ЄС містить неабиякі загрози і виклики для спільної політики ЄС та його єдності.

14 вересня 2022р. президентка ЄК Урсула фон дер Ляєн, виступаючи в Європарламенті з щорічною промовою «Про становище Союзу» (State of the Union), наголосила на пріоритетності зміни системи голосування в ЄС і внесенні відповідних коректив до базових документів ЄС, зокрема Лісабонського договору⁴⁵. Але варто згадати, що тема переходу від процедури консенсусу до ухвалення рішень кваліфікованою більшістю порушувалася й попереднім керівництвом ЄС. У цьому контексті слід зазначити, що від цієї реформи залежать подальші перспективи розширення ЄС.

Шосте. Проблеми стратегічного позиціонування ЄС на російському напрямі. Під час широкомасштабної агресії росії проти України на теренах ЄС де-факто поступово формується нова більш рішуча і послідовна політика Брюсселя щодо москви. Складовими цієї політики є заяви, резолюції і рішення керівних структур ЄС. Найбільш повно та комплексно позиції ЄС були

---

⁴³ Цьогоріч з Європи видворили понад 400 російських шпигунів — глава МІ5. — Укрінформ, 16 листопада 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3615858-cogoric-iz-evropi-vidvorili-ponad-400-rosijskih-spiguniv-glava-mi5.html>.

⁴⁴ У 30 країнах Європи заблокували пропагандистські канали рф — голова Нацради. — Укрінформ, 28 жовтня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3603225-propagandistski-kanali-rf-zablokuvali-30-krain-evropi-golova-nacradi.html>.

⁴⁵ Час для війни, і не лише з Росією. Які пріоритети ЄС визначила Урсула фон дер Ляєн на 2023 рік. — Європейська правда, 15 вересня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/15/7146813>.

викладені в резолюції Європарламенту від 23 листопада 2022р., де росія оголошується державою- спонсором тероризму.⁴³

Паралельно, в листопаді 2022р. серед керівного істеблїшменту ЄС розпочався процес вироблення концептуальних засад довгострокової політики об'єднаної Європи щодо рф. Ж.Боррель на рівні міністрів закордонних справ країн ЄС ініціював дискусію щодо перегляду п'яти базових принципів відносин з росією, які були узгоджені ще у 2016р⁴⁶.

За попередньою інформацією, проектний документ передбачає підтримку України, ізоляцію росії на міжнародному рівні, санк- ційні заходи, притягнення представників рф до відповідальності за скоєні в Україні зло- чини, підтримку сусідів ЄС через політику розширення, зміцнення стійкості ЄС тощо²². Але очевидно, що на фоні складних внутріш- ніх проблем ЄС, нереформованих механіз- мів ухвалення рішень, процес подальшого стратегічного позиціонування на російському напрямі навряд чи буде простим і швидким.

2.2 Євроінтеграція: чинник російської агресії

Євроінтеграція України апріорі сприймалася кремлівським керівництвом як виклик гегемонії рф на пострадянському просторі. Отже, успішний європейський проект Києва є як переконливим прикладом і мобілізаційним стимулом для інших пострадянських країн, так і загрозою путінському режиму, який збудував авторитарну поліцейську державу з репресивною внутрішньою і агресивною зовнішньою політикою.

Російський тиск на Україну з метою блокування євроінтеграційного курсу Києва здійснювався протягом усієї новітньої історії російсько- українських відносин, послідовно та цілеспрямовано, з використанням наявного арсеналу засобів й інструментів — від політико-дипломатичного тиску, інформаційної експансії та економічної блокади до розв'язання широкомасштабної війни та окупації частини території України. Нині дії

---

⁴⁶ ЄС почав перегляд принципів майбутніх відносин з Росією — ЗМІ. — Європейська правда, 14 листопада 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/14/7376322>.

кремля на українському напрямі мають усі ознаки геноциду і зорієнтовані на знищення української державності.

З одного боку, російська збройна інтервенція де-факто мала зворотній ефект — вона прискорила євроінтеграційні процеси в Україні, сприяла проєвропейському об'єднанню нації. Війна зняла з порядку денного та унеможливила будь-які перспективи східної інтеграції України, призвела до масової вестернізації українського суспільства і вкоренила ідею безальтернативності та незворотності руху до ЄС⁴⁷. Водночас, зміцнилася солідарність Києва і Брюсселя у протистоянні країні-агресору. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС можна розглядати як відповідь об'єднаної Європи на неоімперську політику росії.

Однак, з іншого боку, слід констатувати, що російська експансія негативно вплинула на європейську інтеграцію, уповільнила її темпи. Наша країна під час агресії зазнала величезних людських та фінансово-економічних втрат. Війна, розв'язана путінським режимом, є однією з самих смертоносних в Європі з часів Другої світової війни. За даними ООН, за період з 24 лютого по 26 грудня 2022р. число загиблих серед цивільного населення України становить 6 884 особи, 10 947 були поранені⁴⁸.

Зрозуміло, що реальне число жертв, убитих, закатованих, зниклих без вісти, досі невідоме і таємно похованих на окупованих територіях, у разі більше. Так, за попередніми даними, лише під Маріуполем загинули від 20 до 22 тис. людей. Опосередковано про масштаби жертв свідчить також той факт, що працівники поліції, станом на грудень 2022р., відкрили 49 940 кримінальних проваджень щодо злочинів росіян та їх пособників в Україні з початку повномасштабної війни. Водночас, у серпні 2022р. Головнокомандувач ЗСУ В.Залужний повідомив про 9 000 загиблих бійців ЗСУ. Очевидно, що це лише умовні і проміжні дані, бо широкомасштабна кровопролитна війна в Україні

---

⁴⁷ Європейська інтеграція України: російський фактор. — Національна безпека і оборона, 2020р., №1-2, с.58-61.

⁴⁸ З початку війни в Україні загинули майже 7 тис. цивільних людей — ООН. — Українська правда, 28 грудня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/28/7382634>.

триває, і щоденно надходить інформація про нові жертви⁴⁹.

Критичними є масштаби економічних втрат України внаслідок війни. 13 жовтня 2022р. Президент В.Зеленський під час спільного засідання Уряду, групи Світового банку та МВФ заявив: «Цьогоріч російський терор призвів до падіння української економіки більш ніж на третину. Так само на третину скоротилися й реальні доходи наших людей. Тисячі підприємств та об'єктів інфраструктури зруйновані. Мільйони людей стали внутрішніми переселенцями»⁵⁰.

Під час широкомасштабної агресії (станом на листопад 2022р.) росія випустила по Україні понад 4 000 ракет й обстріляла країну понад 24 тис. разів. За оцінками європейських експертів, через ракетний терор країни-агресора пошкоджено або знищено 60 982 об'єкти цивільної інфраструктури по всій Україні, зокрема 42 818 житлових будівель і будинків, 1 960 навчальних закладів та 396 медичних закладів, 392 культурних та 87 культових споруд. Уражено 5 315 об'єктів водопостачання та об'єктів електропостачання. Російські терористи пошкодили або знищили майже 40% життєво важливої енергетичної інфраструктури України.

За попередніми оцінками експертів KSE Institute (вересень 2022р.), збитки від руйнування лише житлового сектору та окремих об'єктів інфраструктури України від повномасштабної війни сягнули понад \$127 млрд. Величезних втрат Україна зазнала в екологічній сфері. Зокрема 20% природо-охоронних територій України потерпають від війни. Через бойові дії постраждали 3 млн. га лісів. Загалом докільню України завдано збитків на €36 млрд⁵¹. Наведені дані дають лише певне уявлення про обсяги втрат України, які під час війни, що триває, зростають.

Такі масштабні втрати негативно позначились як на ситуації в різних секторах української економіки і соціальному самопочутті громадян, так і на

---

⁴⁹ У ході повномасштабної агресії РФ загинули майже 9 тисяч українських військових — Залужний. — Радіо Свобода, 22 серпня 2022р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ahresiaa-rf-vtraty-zsu/31999423.html>.

⁵⁰ Зеленський: Через терор РФ економіка впала понад як на третину. — Українська правда, 13 жовтня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/13/7371717>.

⁵¹ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. — https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf.

перспективах соціально-економічного розвитку країни. Так, зростання споживчих цін в Україні в жовтні 2022р. прискорилося до 2,5%, і в річному вимірі інфляція зростає до 26,6%³⁵. Водночас, Мінекономіки за підсумками дев'яти місяців 2022р. оцінює падіння ВВП на рівні близько 30% внаслідок російських атак на об'єкти критичної інфраструктури. За прогнозами Уряду, якщо росія продовжить обстріли енергетичної інфраструктури, ВВП України може впасти до 50%.

Отже, широкомасштабна війна, яка несе загрозу українській державності, змушує суттєво корегувати пріоритети внутрішнього соціально-економічного розвитку і зовнішньої політики в цілому, зосереджувати головну увагу та ресурси на опорі російській агресії. Це не може не позначатися на динаміці й ефективності просування на європейському напрямі.

По-перше, війна уповільнила темпи соціально-економічного реформування в рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, тією чи іншою мірою ускладнила процес імплементації пакета рекомендацій Єврокомісії. Зокрема, ідеться про те, що: (а) реалізація деяких напрямів Угоди про асоціацію нині критично ускладнена і має здійснюватися у мирний період; (б) загальноєвропейські норми стосовно законодавчого врегулювання окремих внутрішньо-політичних процесів мають бути адаптовані до умов воєнного стану та режиму бойових дій.

По-друге, попри ряд важливих ініціатив ЄС щодо лібералізації торгівлі з Україною і залучення її до внутрішнього європейського ринку, війна об'єктивно знизилася інтерес і активність європейських бізнес-партнерів до розвитку контактів з воюючою країною зі складною внутрішньополітичною ситуацією, яка містить ризики та небезпеки для перспективних інвестицій і ведення бізнесу. З іншого боку, і європейський бізнес перебуває у складній ситуації внаслідок ряду проблем, про які йшлося вище.

По-третє, війна перетворила Україну на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги. За оцінками експертів, іноземні фінансові

надходження покривають приблизно третину витрат бюджету України⁵². Така тенденція зберігатиметься і наступного року. Прем'єр-міністр України Д.Шмигаль, презентуючи бюджет на 2023р., зазначив, що «видатки бюджету вдвічі більші доходів... Дефіцит у \$38 млрд. розраховуємо переважно закрити завдяки підтримці наших міжнародних партнерів. Зокрема Євросоюзу, США та МВФ».

По-четверте. Через російську експансію і тривалу війну українська сторона має зосереджувати величезні політико-дипломатичні, фінансово-економічні, кадрові ресурси на протистоянні агресії кремля на різних напрямках. Зокрема Київ змушений тримати великий військовий контингент на 1000-кілометровому російсько-українському фронті та постійно збільшувати фінансування воєнних потреб. Нині майже половина бюджетних витрат спрямовані в оборонний сектор. У бюджеті-2023 заплановано 43% воєнних витрат⁵³.

Фактично триває російсько-українська «війна на виснаження» і напрям європейської інтеграції, з огляду на обмежені внутрішні ресурси, забезпечується не повною мірою. Водночас, політичні рішення і дії української влади, увага суспільства і загальногромадський політичний дискурс нині зосереджені переважно на темі війни.

2.3 Стратегічне партнерство в умовах війни

Політико-дипломатична підтримка, військово-технічна, фінансово-економічна та гуманітарна допомога країн ЄС у період війни є критично важливими для протистояння агресії кремля.

Загалом європейське співтовариство продемонструвало солідарність з Україною, непохитну підтримку її територіальної цілісності, незалежності та суверенітету. Європейський Союз: (а) засудив російську агресію, не визнав анексію Криму і «приєднання» до РФ окупованих українських територій; (б)

⁵² Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 жовтня. — Економічна правда, 6 жовтня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/6/692303>.

⁵³ Бюджет-23: армія, дороги і марафон. — LB.ua, 5 листопада 2022р., https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzhethet23_armiya_dorogi_i_marafon.html.

здійснює різноманітну воєнну допомогу Україні; (в) забезпечує фінансово-економічну та гуманітарну підтримку; (г) зміцнює і поширює санкційну політику проти країни-агресора; (д) забезпечує захист і допомогу українським біженцям; (е) сприяє реалізації реформ в Україні.

Нижче окреслюються деякі найбільш важливі напрями допомоги Україні з боку ЄС. Політико-дипломатична підтримка і солідарність. Керівні структури ЄС — Європейська Рада, Європарламент, Єврокомісія з початку російської інтервенції у лютому 2014р. чітко визначили і послідовно здійснювали курс на підтримку України у протистоянні країни-агресору. Слід нагадати, що ще 1 вересня 2014р. лідери країн ЄС ухвалили «Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні», де рішуче засуджується «нелегальна анексія Криму ... проникнення бійців та зброї з території РФ у Східну Україну, а також агресія російських збройних сил на українську територію»⁵⁴. Глави держав/урядів ЄС зверталися до світової спільноти з заявами стосовно підтримки України. Європарламент у період 2014-2022рр. ухвалив низку резолюцій з вимогами зупинити російську інтервенцію, вивести окупаційні війська та забезпечити територіальну цілісність України. Послідовна політика солідарності і підтримки України фіксувалася у рішеннях щорічних самітів Україна-ЄС.

З початком широкомасштабної війни проти України офіційний Брюссель активізував і зміцнив курс на підтримку Києва і протистояння збройній російській інтервенції. Спостерігалася помітна активність ЄС щодо підтримки України на міжнародних майданчиках.

Зокрема, за сприяння країн ЄС у жовтні 2022р. ГА ООН ухвалила історичну резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН», яка не визнає і засуджує незаконні «референдуми» на окупованих територіях України та вимагає від росії скасувати анексію та вивести свої війська з території України. Виступаючи на сесії ГА ООН лідери країн ЄС продемонстрували спільні європейські підходи щодо підтримки України та засудження агресивної імперської політики росії, а голова

---

⁵⁴ Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні від 1 вересня 2014р. — Представництво ЄС в Україні, eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_01_01_uk.htm.

Європейської Ради Ш.Мішель запропонував призупинити членство росії в Раді Безпеки ООН⁵⁵.

Водночас, за ініціативи представників країн ЄС ПА Ради Європи ухвалила резолюцію, в якій оголосила режим РФ терористичним і закликала до найскорішого створення міжнародного трибуналу. Це рішення авторитетної міжнародної організації ініціювало процес визнання росії державою-спонсором тероризму з боку Європарламенту і ряду парламентів європейських країн.

Паралельно провідні країни ЄС спільно з союзниками відстоюють інтереси України у форматі G7. На останніх засіданнях (вересень-жовтень 2022р.) «Велика сімка»: (а) засудила російську атаку на енергетичну структуру України; (б) заявила про невизнання референдумів на окупованих територіях України; (в) застерегла росію від використання ядерної зброї; (г) наголосила на продовженні санкцій проти країни-агресора і наданні допомоги Україні «стільки, скільки буде потрібно»; (д) зазначила, що «ми притягнемо президента Путіна та винних до відповідальності»⁵⁶.

Завдяки активності країн ЄС, США та інших міжнародних партнерів, G20 у листопаді 2022р. ухвалила резолюцію з засудженням війни в Україні. У підсумковому документі G20 наголошується, що «більшість членів рішуче засудили війну в Україні та підкреслили, що вона спричиняє величезні людські страждання та поглиблює існуючі вразливості у світовій економіці».

ЄС разом з країнами-партнерами запровадив активну політику засудження і міжна-родної ізоляції країни-агресора. Унаслідок цього:

- ✓ росію виключили зі складу Ради Європи;
- ✓ позбавили членства в Раді ООН з прав людини;
- ✓ агресія РФ була засуджена на міжнародних майданчиках — ГА ООН, ЄС, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20;
- ✓ ПАРЄ, Європарламент і ряд парламентів країн ЄС визнали росію

---

⁵⁵ Президент Європарламенту закликав призупинити членство росії в Радбезі ООН. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368840>.

⁵⁶ G-7 засудила плани кремля про псевдореферендуми і ядерні загрози, обіцяє санкції. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., - <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368712>.

державою- спонсором тероризму;

✓ представників рф виключили із ПА ОЧЕС, Всесвітньої туристичної організації ООН, керівної Ради Міжнародної організації цивільної авіації (ІСАО), позбавили головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, виключили з інших міжнародних організацій.

Також варто зазначити, що резонансні міжнародні ініціативи України, зокрема, проведення на вищому рівні самітів Кримської платформи (2021-2022рр.) і Парламентського саміту Кримської платформи (жовтень 2022р.) були активно підтримані інституціями ЄС і країнами-членами.

Воєнно-технічна допомога. Сфера оборони, зокрема постачання озброєння, боєприпасів і військової техніки для ЗСУ є і, на жаль, залишатиметься ближчим часом топ-пріоритетом для України. Для Євросоюзу як соціально-економічного та політичного об'єднання країн Європи безпека і оборона завжди була досить чутливою і проблемною темою й до недавнього часу вважалася прерогативою НАТО. Результатом тривалих дискусій в європейському істеблїшменті стало ухвалення у 2021р.

«Стратегічного компасу» — базового документа, який визначає загрози для об'єднаної Європи і містить перелік планів і заходів у сфері безпеки. Але нині цей документ уже не вповні відповідає сучасним викликам. Офіційний Брюссель змушений на практиці доповнювати спільну європейську політику безпеки новими заходами та ініціативами у відповідь на ескалацію російської загрози.

У березні 2021р. Рада ЄС створила Європейський фонд миру (EPF) обсягом €5,7 млрд., який використовується для фінансування заходів у сфері безпеки і підтримання миру⁵⁷. Це перший в історії ЄС інструмент, який фінансує поставки летальної зброї третій країні. За цей час Україна отримала від Фонду €3,1 млрд.

Військово-технічне співробітництво з країнами ЄС, насамперед надання зброї в умовах масштабних бойових дій на російсько-українському фронті, має

⁵⁷ Рада ЄС ухвалила Європейський фонд миру на 5 мільярдів. — Укрінформ, 22 березня 2021р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3212892-rada-es-uhvalila-evropejskij-fond-miru-na-5-milardiv.html>.

для Києва вирішальне значення. Загалом поставки здійснюються на двосторонньому рівні. Значна частина зброї, яку Європа наразі надає Україні, походить із власних запасів країн.

Держави ЄС постачають Україні досить широку номенклатуру зброї і військового обладнання — від реактивних систем залпового вогню, систем ППО і гаубиць до радарів, пристроїв до розмінування, медичного обладнання і зимового одягу. ЗСУ використовують танки, надані Польщею, самохідні арт-установки «Zuzana 2» (Словаччина), «Krab» (Польща), «Caesar» (Франція), гаубиці «Panzerhaubitze 2000» (Німеччина), шведські ПЗРК, а також боєприпаси і техніку, які направили до України країни Балтії, Румунія, Чехія, Нідерланди, Іспанія та інші країни ЄС. Станом на вересень 2022р., лише дві країни Євросоюзу не допомагали Україні зброєю — Угорщина та Австрія⁵⁸.

Країни ЄС на рівні міністрів оборони беруть регулярну участь у зустрічах контактної групи з оборони України (UDCG), яка розпочала свою діяльність у квітні 2022р. на американській авіабазі Рамштайн у Німеччині. Ця важлива ініціатива спрямована на забезпечення координації та об'єднання зусиль держав світу для підтримки обороноздатності України та оснащення ЗСУ.

Іншим напрямом військової підтримки з боку Європи є організація професійної підготовки особового складу ЗСУ. У жовтні 2022р. Рада ЄС ухвалила рішення про створення Місії Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), яка забезпечуватиме спеціалізовану підготовку ЗСУ, у т.ч. Сил територіальної оборони.

Однак, багатомісячний досвід опору російській агресії свідчить про те, що проблема регулярного і своєчасного постачання Україні зброї у необхідній кількості і за потрібною номенклатурою залишається актуальною. Виступаючи у вересні 2022р. на щорічному форумі Ялтинська європейська стратегія (YES), В.Зеленський допустив можливість скорочення військової підтримки: «...зменшення зброї — буде. Не тому, що хтось у Європі цього хоче. Наше

---

⁵⁸ Кулеба назвав дві країни ЄС, які не постачають Україні зброю. — Європейська правда, 22 серпня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/22/7364377>.

завдання, щоб не дати цієї можливості»⁵⁹.

Поставки зброї залежать від багатьох суб'єктивних і об'єктивних чинників: зокрема, активності та наполегливості української сторони, рівня солідарності лідерів відповідних країн ЄС, обсягу їх воєнних арсеналів, специфіки внутрішньополітичної ситуації, особливостей логістики, обмежень на постачання відповідної номенклатури зброї, що накладаються з боку третіх країн, тощо.

Експерти Кільського інституту світової економіки, аналізуючи стан і динаміку поставок озброєння до України, дійшли висновку, що з кінця квітня 2022р. європейська військова допомога Україні має тенденцію до зниження. На думку керівника робочої групи інституту «Ukraine Support Tracker» К.Требеша, європейські країни мають розглядати війну в Україні як більш схожу на кризу єврозони чи пандемію коронавірусу, які спонукали спрямувати сотні мільярдів на заходи екстреного фінансування. Але європейська допомога Україні поки що становить лише малу частину цієї суми — «це напрочуд мало, враховуючи, що поставлено на карту»⁶⁰.

Підсумовуючи, слід констатувати, що західна (в т.ч. європейська) воєнна допомога змінила ситуацію на фронті, сприяла організації ефективного опору російській агресії і успішним наступальним операціям ЗСУ. Однак слід визнати, що, по-перше, поставки необхідної зброї Україні розпочалися із запізненням і здійснювалися в обмежених масштабах. По-друге, попри всі численні звернення офіційного Києва, Україна й досі не має надійного захисту від ракетних атак країни-агресора, що призводить до величезних жертв серед мирного населення і руйнування критичної інфраструктури країни.

Фінансово-економічна, гуманітарна допомога. Загалом, з початку широкомасштабної російської агресії, ЄС активізував і розширив фінансово-економічну допомогу та гуманітарну підтримку України. Брюссель ініціював низку грантових програм, позик, кредитів і гуманітарних поставок.

---

⁵⁹ Зеленський припускає скорочення у майбутньому фінансової та військової підтримки України. — Інтерфакс, 11 вересня 2022р., <https://interfax.com.ua/news/political/857952.html>.

⁶⁰ Politico: З квітня європейська військова допомога Україні йде на спад. — Європейська правда, 18 серпня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/18/7363755>.

Станом на листопад 2022р., ЄС, його фінансові інституції та країни-члени мобілізували понад €22 млрд. для підтримки економічної, соціальної та фінансової стійкості України в різних формах макрофінансової підтримки, бюджетної підтримки, екстреної, кризової та гуманітарної допомоги. Відповідно внесок ЄС та фінансових інституцій склав €12 млрд., країн-членів Союзу — €7,3 млрд., Європейського фонду миру — €3,1 млрд.⁵⁴ Слід додати, що з цієї суми фінансування покриття дефіциту держбюджету України становило близько €5 млрд.

Зрозуміло, що обсяги допомоги Україні з боку окремих країн ЄС в абсолютних цифрах є різними, в т.ч. залежно від їх економічного потенціалу і можливостей. Але слід звернути увагу й на іншу сторону цієї допомоги. Відповідно до того, яку частку власного ВВП складає допомога Україні, деякі невеликі держави Європи значно випереджають найбільші країни ЄС: Німеччину, Францію та Італію. Отже, найщедрішими донорами для України стали Латвія (0,9% ВВП), Естонія (0,8%), Польща (0,5%), Литва (0,4%), Норвегія (0,4%), Словаччина (0,2%), Чехія (0,2%)⁶¹.

У червні Єврокомісія запропонувала і Рада ЄС схвалила €9 млрд. термінової макрофінансової допомоги на 2022р. Був також наданий грант на €120 млн. для підтримки стійкості розбудови держави. ЕІБ забезпечив €668 млн. для термінових фінансових потреб держави. У рамках всесвітньої компанії «Stand up for Ukraine» у липні була схвалена бюджетна підтримка на €500 млн. ЄБРР також надав кредити на суму в €1 млрд. для підтримки переміщених унаслідок війни осіб. Як уже зазначалося, у рамках Європейського фонду миру Україні надана фінансова допомога в обсязі €3,1 млрд. У грудні 2022р. Рада ЄС затвердила план надання Україні у 2023р. регулярної макрофінансової допомоги в обсязі до €1,5 млрд. щомісяця, на загальну суму €18 млрд.⁶²

Однак, слід зазначити, що за обсягами фінансово-економічної допомоги ЄС поступається США. Результати дослідження експертів Кільського

⁶¹ ЄС «майже вдвічі» відстає від США у допомозі Україні, вказують німецькі аналітики. — Голос Америки, 11 жовтня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/6784769.html>.

⁶² Євросоюз і ЄБРР нададуть більше 1 млрд євро трьом країнам. — РБК Україна, 22 березня 2022р., <https://www.rbc.ua/ukr/news/evrosoyuz-ebrr-predostavyat-1-mlrd-evro-trem-1521720689.html>.

інституту світової економіки свідчать про те, що за вісім місяців війни ЄС значно відстає від США у підтримці України, а також у швидкості доставки обіцяного. Німецькі експерти констатують: «США зараз надають майже вдвічі більше, ніж країни та установи ЄС разом взяті. Для великих європейських країн це мізерні показники, особливо з огляду на те, що багато обіцяної допомоги прибуває до України після тривалих затримок».

ЄС також запровадив постачання регулярної гуманітарної підтримки з метою забезпечення доступу до товарів і послуг першої необхідності як у країнах ЄС, так і в Україні для цивільних осіб, постраждалих від російської агресії. Така допомога надається за різними програмами та інструментами ЄС і передбачає доступ до води, їжі, медпрепаратів, медичного обслуговування, освіти, а також підтримку малих і середніх підприємств, сільського господарства, забезпечення енергобезпеки, кібербезпеки, відновлення дрібної інфраструктури тощо. З лютого по грудень 2022р. ЄС поставив в Україну понад 77 тис. т гуманітарної допомоги.

Важливою складовою гуманітарної допомоги ЄС є надання притулку і допомоги українським біженцям. Як зазначалося, ЄС активував механізм тимчасового захисту для біженців з України, яким було надано право на перебування у країнах-членах до одного року. Крім цього, механізм передбачає доступ до ринку праці, житла, соціального забезпечення, медичної допомоги, освіти для мільйонів громадян України, які тимчасово перебувають у країнах ЄС. У квітні 2022р. оператори зв'язку ЄС та України підписали Спільну заяву щодо запровадження доступного або безкоштовного роумінгу та міжна-родних дзвінків між ЄС та Україною, до якої вже приєдналися 70 європейських операторів. Також у вересні було підписано Спільну заяву надавачів послуг з переказу коштів, яка передбачає зниження комісій за послуги з переказу коштів в Україну, комісій до обмінних курсів євро або гривні.

Санкції ЄС проти країни-агресора. ЄС, інші країни Заходу та ряд міжнародних організацій у 2014р. з початку російської агресії запровадили санкції, які охоплюють різні напрями, зокрема: (а) комплекс обмежуючих

заходів щодо різних секторів російської економіки (промисловість, енергетика, бан-ківська сфера, ВПК та ін.); (б) торговельні санкції; (в) персональні санкції проти держав-но-політичного істеблїшменту рф; (г) візові обмеження.

Відповідні обмежувальні заходи Брюсселя останнім часом удосконалювались і посилювались. Зокрема в жовтні 2022р. ЄС запровадив 8-й пакет антиросійських санкцій, у грудні — дев'ятий, який передбачає: (а) нові обмеження на постачання товарів і технологій (у т.ч. подвійного використання), що можуть використовуватися в оборонному секторі росії. Додаткові санкції проти 168 підприємств російського ВПК; (б) відключення від SWIFT ще трьох російських банків; (в) позбавлення ліцензій на мовлення чотирьох російських каналів: НТВ/NTV Mir, Росія 1, REN TV та Перший Канал; (г) заборона надання росії послуг ЄС у сферах реклами, ринкових досліджень; (д) заборона на нові інвестиції в енергетичний сектор рф; (е) санкції проти фізичних та юридичних осіб — представників держдуми, фізичних осіб і компаній, членів уряду, губернаторів, п'яти російських парламентських партій, суддів конституційного суду тощо⁶³.

Безумовно, санкційна політика ЄС і колективного заходу разом з політичною ізоляцією країни-агресора має важливий «стримуючий» ефект, на який кремлівське керівництво не може не зважати. Санкції відчутно позначаються на стані російської економіки, соціальному почутті громадян. Світові та європейські фірми і корпорації масово залишили російський ринок. Унаслідок санкцій фінансова система росії зазнала прямих втрат на сотні мільярдів доларів. Під обмежувальні заходи потрапили близько 80% активів банківського сектору, \$300 млрд. валютних резервів були заморожені. Посилилися кризові тенденції в різних секторах російської економіки — авіабудування, автомобільна промисловість, видобувна сфера, машинобудування та ін. За різними оцінками, у 2022р. в росії прогнозується значний спад ВВП. Але очевидно, що західні санкції мають накопичувальний,

---

⁶³ ЄС офіційно оголосив про запровадження девятого пакета санкцій проти росії. — Укрінформ, 16 грудня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3635612-es-oficijno-ogolosiv-pro-zaprovadzenna-devatogo-paketu-sankcij-proti-rosii.html>.

«відкладений» ефект і розраховані на середньострокову перспективу.

Водночас, деякі чинники сприяли пом'якшенню впливу санкцій, зокрема: загальна інерція економічних процесів у рф, підвищення цін на експортовані енергоносії, помірні, порівняно з іншими країнами, обсяги зовнішнього боргу, використання потенціалу відкритих для рф азійських ринків, налагодження в обхід санкцій «сірого імпорту» тощо.

Передбачалося, що санкції завдадуть значних економічних втрат росії і тим самим не лише обмежать можливості фінансування агресивних дій, але й зумовлять невдоволення усередині країни, примушуючи її сконцентрувати увагу на внутрішніх проблемах. Але санкції мають обмежений характер — Захід не наважився до запровадження повномасштабного ембарго на російські енергоносії і тотального відключення російської банківської системи від SWIFT. Тому нинішня санкційна політика на російському напрямі, принаймні поки що, не спричинила такого рівня економічних проблем, які б примусили змінити агресивну зовнішню політику кремля, зупинити широкомасштабну агресію в Україні.

Але очевидно, що ЄС та іншим країнам світу вкрай важливо зберегти солідарну лінію поведінки щодо рф — зокрема зміцнювати «санкційний фронт». Послаблення санкцій буде сприйняте кремлем як слабкість Заходу та заохочення до подальшої експансії.

РОЗДІЛ 3

СТАТУСУ КАНДИДАТА ТА ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС

3.1 Передумови інтеграції в умовах агресії

Економічна інтеграція України до ЄС з 2014р. відбувається в умовах російської агресії та окупації значної частини території країни, що створює величезні проблеми та перешкоди на шляху до об'єднаної Європи, містить ризики для розвитку країни в цілому.

Водночас, приєднання до економічного простору ЄС має додаткові конкурентні переваги для України, особливо в умовах сталої тенденції формування певної автономії основних світових центрів впливу, забезпечення їх економічної безпеки у стратегічних галузях на основі процесів ресорсингу та створення регіональних стійких мереж доданої вартості. Отже, Україна має шанс інтегруватися до європейської економіки, яка є найбільш конкурентною і ефективною з усіх можливих для України моделей соціально- економічного розвитку.

У 2022р. зроблено ряд важливих кроків у напрямі активізації економічного партнерства Києва і Брюсселя. Ідеться про лібералізацію торговельних контактів, запровадження безвізових режимів у різних сферах співробітництва Україна-ЄС.

Специфіка і перспективи торгово-економічного партнерства з ЄС. Взаємна торгівля з Євросоюзом стала важливим зовнішньоекономічним фактором стійкості відкритої економіки України в умовах тривалої російської агресії та значних людських і матеріальних втрат. ЄС поступово став основним торговельним партнером — його питома вага в зовнішній торгівлі України у 2013-2021рр. зросла з 32,1% до 39,2% (від- повідно в експорті з 26,5% до 39,4%,

імпорті з 35,1% до 39,8%).

За підсумками I півріччя 2022р., частка ЄС сягнула 52,2%, і в цілому обсяг експорту України на європейському напрямі збільшився, порівняно з I півріччям 2021р. Частково це пояснюється тим, що в умовах широкомасштабної війни і морської блокади західний кордон України був майже єдиним транспортним маршрутом. Однак, останнім часом, з відкриттям «зернового коридору», спостерігалось поступове нарощування вантажоперевезень з українських портів до різних регіонів світу, в т.ч до ЄС. Україна за 11 місяців 2022р. експортувала 50,9 млн. т продукції АПК та харчової промисловості на загальну суму \$21,1 млрд. На жаль, це на 16,7% менше, ніж в аналогічному періоді 2021р.⁷² Нині Україна — 17-й найбільший партнер ЄС з експорту товарів і 15-й з імпорту товарів⁶⁴.

Загалом, є підстави говорити про значні проєвропейські зрушення у географічній структурі зовнішньої торгівлі України за відносно короткий відрізок часу. При цьому слід мати на увазі важливу обставину — на взаємну торгівлю країн-членів ЄС останніми роками припадає від 60% до 65% обсягу їх зовнішньої торгівлі в цілому, що свідчить про високий рівень самодостатності саме внутрішньоєвропейських економічних контактів.

З 2016р. вітчизняні компанії активно використовували можливості Зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ) — у 2016р. експорт товарів до країн-членів ЄС здійснювали 13 402 компанії, у 2021р. — 14 28376. Для експорту до ЄС з початку застосування ПВЗВТ було видано 584 907 сертифікатів EUR.1.

Загальні тенденції торговельних відносин з ЄС свідчать про те, що ефекти зони вільної торгівлі за останніми роками мали різнохарактерну динаміку. З одного боку, показники внутрішньогалузевої торгівлі хоча і повільно, але зростали. Індекс відкритості торгівлі з ЄС також характеризувався висхідною динамікою. Дещо покращився індекс збалансованості торгівлі⁶⁵.

---

⁶⁴ Association Implementation Report on Ukraine. Joint staff working document. — European Commission, Brussels, 22.7.2022, SWD(2022) 202 final, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/Association%20Implementation%20Report%20on%20Ukraine%20-%20Joint%20staff%20working%20document.pdf>.

⁶⁵ Бюлетень поточного стану торговельних відносин між Україною та ЄС. — Міністерство економіки України,

Але, з іншого боку, негативне сальдо взаємного обміну товарами не було подолане. Показники товарної концентрації експорту України в цілому зросли, але стосовно експорту в ЄС вони мали тенденцію до зменшення. Диверсифікація товарної структури експорту до Європи була найбільш помітна на малих обсягах товарних позицій.

У 2021р. до країн ЄС було спрямовано 34,2% експорту послуг України, їх доля в імпорті склала 42,6%⁸⁰. Причому, на відміну від торгівлі товарами, тут наша країна мала позитивний баланс. На країни ЄС у цей період припадала основна частина прямих українських інвестицій (до 78%), хоча їх обсяг був порівняно незначним та відчував на собі вплив загрози ескалації російської агресії, а також наслідки COVID-19.

Загалом структура торгівлі з країнами ЄС свідчить про те, що підприємства України досить повільно інтегрувалися в європейські мережі доданої вартості. Така інтеграція відбувалася переважно на початкових (експорт сировини) та фінальних стадіях (імпорт готової продукції) таких мереж з незначною концентрацією доданої вартості саме в українських компаніях. Це впливало на визначення місця України в європейському геоeкономічному просторі. Водночас російська військова агресія у 2022р. призвела до фактичного переривання таких економічних мереж між Україною та відомими європейськими компаніями. Наприклад, БМВ та Фольксваген вимушені були зупинити частину своїх заводів в Європі внаслідок тимчасового закриття українських підприємств, які постачали комплектуючі для електрообладнання автомобілів⁶⁶.

Отже, з одного боку, у воєнні часи ускладнюються контакти України з ЄС в окремих галузях (сталеливарні виробни, електрообладнання). Але, з іншого боку, війна пришвидшує інституціональну, секторальну (в окремих галузях) інтеграцію національної економіки до внутрішнього ринку ЄС, трансформацію

<https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=14881855-1cfc-4f87-b028-ec6e1914f113&title=BiuletynPotocznegoStanuTorgovel nikhVidnosinMizhUkrainoiuTavropeiskimSoiuzom>.

⁶⁶ Volkswagen, BMW і Porsche зупиняють виробництво через брак автокомпонентів з України. — Forbes, 7 березня 2022р., <https://forbes.ua/inside/volkswagen-bmw-i-porsche-zupinyayut-virobnitstvo-cherez-brak-avtokomplektuyuchikh-z-ukraini-shcho-zagrozhue-industrii-i-yak-dovgo-protiyagnetsya-kriza-07032022-4183>.

структури експорту шляхом товарної диференціації.

Майбутній розвиток зовнішньої торгівлі України у цілому та з країнами-членами ЄС значною мірою залежатиме від відновлення зруйнованої експортної структури країни та доступу до морів. Тому принципово важливим є рішення ЄС започаткувати спеціальну «Платформу відбудови України», яку очолюють Єврокомісія та Уряд України. Єврокомісія також запропонувала створити фонд «RebuildUkraine». Цей фонд, інтегрований до бюджету ЄС, розглядається як основний інструмент відновлення України. Він надаватиме кредити та гранти, а фінансове управління пов'язуватиметься з інвестиціями та реформами. В основу діяльності «RebuildUkraine» буде покладено досвід фонду відновлення та стійкості ЄС, який вже має практику подолання кризових ситуацій у різних країнах Євросоюзу.

Розбудова нової логістичної структури торгівлі Україна-ЄС. Російська часткова блокада Азовського моря з 2014р. та повна блокада Чорного та Азовського морів у 2022р., фактичне припинення економічних контактів із середньоазійськими країнами через російську територію мають значні негативні наслідки для зовнішньої торгівлі України. Так, до війни лівова частка українських поставок зернових культур, які забезпечували вагомий внесок у річні надходження від експорту, відбувалася через чорноморські порти. Нині перебудова логістики в умовах війни здійснюється на основі Плану дій ЄС від 12 травня 2022р. «Шляхи солідарності»⁸⁴.

План передбачає підвищення пропускної спроможності існуючих транспортних коридорів, визначення нових логістичних ланцюгів постачання продукції для України, пошук нових партнерів в ЄС і третіх країнах. Створюватимуться додаткові вантажні можливості наземного та водного транспорту на теренах Євросоюзу, перевалочних пунктів, місць для зберігання продукції, а також максимальної гнучкості у процесі проходження прикордонних формальностей. Це дало змогу вже експортувати через європейську логістику значну частку українського зерна, збільшити обсяги інших експортно-імпортних операцій.

Уже зараз розглядаються можливості: (а) збільшення на 3 640 од. вагонів-зерновозів на додачу до 22 400 од. в Україні та приблизно 12 тис. од. в ЄС; (б) побудови транскордонного трубопроводу для рослинних олій; (в) використання змінених візків під європейський стандарт; (г) збільшення пропускної спроможності залізниць до портів у м.Гданськ, Росток, Гамбург; (д) подовження залізничних колій різної ширини до терміналів в Україні та країнах-сусідах.

У цьому зв'язку дуже корисними для українських експортерів також є платформи, які підтримуються Єврокомісією, для пошуку партнерів та оптимізації шляхів постачання — Мережа підприємств Європи (Enterprise Europe Network) та Європейська підтримка кластерів України (EU Clusters Support Ukraine), а в Україні, наприклад, система NAZOVNI при МЗС. У липні 2022р. Єврокомісія ухвалила рішення про оновлення індикативних мап Транс'європейської транспортної мережі:

- ✓ Північно-Балтійський коридор продовжено через Львів та Київ до Маріуполя;
- ✓ Балто-Чорноморсько-Егейський коридор продовжено через Львів, Чернівці (Румунію і Молдову) до Одеси;
- ✓ коридори Балтійське море-Адріатичне море та Рейн-Дунай проходять через Львів.

Важливе значення у цьому сенсі набуває підписана в червні 2022р. терміном на один рік Угода про вантажні перевезення автомобільним транспортом, яка скасовує необхідність отримання українськими перевізниками відповідних дозволів, спрощує визнання водійських документів⁶⁷.

Інвестиційна складова партнерства Україна-ЄС. Більш проблемною для України (в т.ч. у плані реалізації переваг статусу кандидата в умовах війни) залишається інвестиційна привабливість. За Звітом про глобальну

---

⁶⁷ ЄС включив українські логістичні шляхи до Транс'європейської транспортної мережі. — Ліга.Закон, 1 серпня 2022р., https://biz.ligazakon.net/news/212907_s-vklyuchiv-ukransk-logstichn-shlyakhi-do-transvropeysko-transportno-merezh.

конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму 2017-2018⁶²рр., Україна за критерієм втрати бізнесу від тероризму посідала 122 місце з 137 країн.

Після початку активної фази російської агресії показники інвестиційної привабливості країни погіршилися. З лютого по серпень 2022р. Міжнародне рейтингове агентство Fitch знизило рейтинг України з В до ССС та С (переддефолтний). Згодом Україні вдалося домовитися з власниками євробондів, яких було емітовано у 2015-2021рр. на суму приблизно €17 млрд., про відтермінування відповідних виплат на 24 місяці. Разом з тим, зрозуміло, що під час війни залучення іноземних інвестицій можливе лише за умов страхування воєнних ризиків. Такий пілотний проект наразі розробляється з Багатостороннім агентством із гарантування інвестицій групи Світового банку. Тому, очевидно, процес іноземного інвестування з країн ЄС в Україну (як і інших країн під час війни) значною мірою ускладнений.

Лібералізація торгівлі з Євросоюзом. У 2022р. ЄС скасував торговельні обмеження для українських виробників, щоб допомогти вітчизняному бізнесу витримати навантаження війни та зміцнити свої позиції на європейському ринку. Для Брюсселя це рішення стало безпрецедентним з точки зору надання торговельних поступок країні - не члену ЄС.

В умовах війни такий крок сприяє експорту вітчизняної продукції та поглиблює торговельні відносини з ЄС, а також третіми країнами, до яких транзитом прямує українська продукція. Найбільше виграють виробники товарів, які мали невеликі квоти на експорт без сплати мит, — як-то мед, оброблені томати, ячмінна крупа та борошно, солод, пшенична клейковина, цукор, крохмаль, овес, м'ясо птиці, яйця, часник, кукурудза, гриби, виноградний та яблучний соки, тютюнові вироби. Скасування мит є важливим кроком для виробників харчових продуктів, мінеральних та хімічних добрив, виробів з алюмінію тощо.

Щодо антидемпінгових мит, то їх скорочення вигідне для виробників сталі та заліза, а також для експорту чорних металів та виробів з них до ЄС.

Зокрема, преференції отримують експортери: (1) деяких видів плоского прокату; (2) деяких видів труб, трубок і порожнистих профілів; (3) виробів зі сталі⁹³.

За результатами I півріччя 2022р., на провідних позиціях експорту до ЄС залишалися промислові товари, харчова продукція та продукція сільського господарства. У 2022р. Україна стала найбільшим постачальником вершкового масла та сиру до ЄС. У січні- вересні 2022р. Україна експортувала 72,43 тис. т молочної продукції, що на 11% більше, ніж за аналогічний період 2021р. Це пояснюється скасуванням торговельних обмежень з боку ЄС та сприятливою ціновою кон'юнктурою.

З одного боку, для ЄС лібералізація торгівлі з Україною — це можливість збільшити товарну пропозицію, уповільнити зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Водночас скасування мит та антидемпінгових заходів на українську металургію спрямоване на зменшення дефіциту чорних металів для європейської промисловості.

З іншого боку, усунення обмежень і бар'єрів у торговельних відносинах з ЄС створює можливості поглиблення ступеня переробки сировинної продукції саме на українських підприємствах, зокрема молочної та м'ясної продукції. Для українських товаровиробників з'являються додаткові товарні ніші для заповнення ринку ЄС. Ця тенденція може бути посилена за рахунок усунення російських і білоруських експортерів з ринку ЄС внаслідок економічних санкцій. При цьому, чинними залишаються вимоги щодо відповідності українських товарів європейським стандартам якості⁶⁸.

6 жовтня 2022р. Парламент України схвалив Постанову «Про звернення до Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо поглиблення економічної співпраці та продовження дії тимчасових заходів з лібералізації торгівлі» з проханням продовжити термін дії пільгового режиму до завершення переговорів про членство України в ЄС.

Запровадження секторальних «безвізів». Попри війну, протягом 2022р.

---

⁶⁸ Кириєвський О. Скасування мита для імпорту в ЄС: що отримує бізнес? — Ліга.Закон, 19 серпня 2022р., https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213345_skasuvannya-mita-dlya-mportu-v-s-shcho-otrimu-bznes.

здійснювалася робота з повноцінного функціонування секторальних «безвізів» з ЄС: енергетичного, митного, цифрового, транспортного тощо. Це нові можливості для українського бізнесу та додаткові прибутки. Так, з 1 жовтня 2022р. запрацював «митний безвіз», завдяки якому Україна отримала: можливість здійснювати обмін митною інформацією щодо транзитних вантажів із 36-ма країнами в режимі реального часу; спеціальні транзитні спрощення; (3) рівні фінансові умови.

Триває робота над впровадженням «промислового безвізу» — Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА). Останніми роками було ухвалено ряд законів, серед яких «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації актів законодавства Європейського Союзу у сфері технічного регулювання»⁶⁹. «Промисловий безвіз» — інструмент усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, що дозволить українським експортерам маркувати свою продукцію знаком СЕ та вільно продавати її на європейському ринку без додаткової сертифікації. Наразі сторони продовжують підготовку до підписання Угоди, зокрема здійснюється моніторинг результатів адаптації законодавства, включно з нормативно-правовими актами у сфері енергоефективності.

Протягом вересня-жовтня 2022р. було досягнуто ряд важливих домовленостей з європейськими партнерами:

Угода про участь України у програмі ЄС для співробітництва в митній сфері з бюджетом майже €1 млрд., яка дозволить підвищити кваліфікацію українських митників та брати участь у використанні європейських електронних систем.

Угода про участь України у програмі ЄС щодо співпраці в податковій сфері Fiscalis, що дозволяє Державній податковій службі України обмінюватись інформацією з ЄС. Угода про надання Україні бюджетної підтримки на €500 млн. на забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, а також на підтримку фермерів. Угода про збільшення на €122 млн. бюджету грантів для

---

⁶⁹ У Раді заявили про підписання Зеленським двох важливих законів. — РБК-Україна, 8 липня 2019р., <https://www.rbc.ua/ukr/news/rade-zayavili-podpisanii-zelenskim-dvuh-vazhnyh-1562580801.html>.

України для пріоритетних проектів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що скасування обмежень для українських товаровиробників, реалізація «безвізових» режимів у різних сферах співробітництва сприятиме подальшому зміцненню економічних контактів і прискоренню інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Це, по-перше, допомагає імплементації Угоди про асоціацію і забезпеченню умов для нового етапу євроінтеграції — переговорів про вступ до ЄС. По-друге, підтримує стабільність внутрішньої ситуації в Україні, зміцнює потенціал як для опору російській інтервенції, так і для наступного відродження нашої країни.

Узагальнюючи деякі особливості євроінтеграції України в умовах війни, слід відзначити наступне.

На стан партнерства Києва і Брюсселя й темпи української євроінтеграції впливає комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів, серед яких можна виокремити висхідну турбулентність та непередбачуваність геополітичних і гео економічних процесів, обумовлених, з одного боку, гострою конфронтацією у форматі Захід-росія внаслідок агресії кремля проти України. А з іншого — більш глобальним протистоянням між демократичним цивілізованим світом і авторитарними режимами.

З отриманням Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у відносинах Києва і Брюсселя завершився період «стратегічної невизначеності» і на порядку денному — започаткування переговорного процесу про вступ до Євросоюзу.

Російська інтервенція ускладнила процес євроінтеграції. Україна зазнала величезних людських та економічних втрат, уповільнилися темпи соціально-економічного реформування. Київ має зосереджувати величезні ресурси на протистоянні агресії кремля, що не може не позначатися на темпах просування до ЄС. Водночас несприятливим фактором є ускладнення внутрішньої соціально-економічної ситуації в ЄС через енергетичний шантаж РФ, блокування країною-агресором українського агропромислового експорту.

Характерною рисою нинішнього етапу співробітництва Україна-ЄС є те, що об'єднана Європа демонструє послідовну та незмінну політико-

дипломатичну солідарність з Києвом, здійснює військово-технічну, фінансово-економічну, гуманітарну підтримку нашої країні. Однак темпи і обсяги цієї допомоги поки відстають від нагальних потреб України.

Важливе значення для стабілізації внутрішньої ситуації має поглиблення економічного співробітництва з ЄС, поступове розширення присутності України на євро-пейських ринках. Уже під час війни зроблено ряд важливих кроків у напрямі активізації економічних контактів Києва і Брюсселя. ЄС скасував квотні і тарифні обмеження, лібералізувавши торгівлю з Україною. Паралельно запроваджені безвізові режими на різних напрямках секторального співробітництва Україна-ЄС. Це сприятиме як процесу подальшої євроінтеграції України, так і зміцненню її протистояння країні-агресору.

3.2 Перспективи вступу та енергетичний фактор

Співробітництво Україна-ЄС у сфері енергетики є одним із важливих напрямів секторальної євроінтеграції, який розвивався досить динамічно та останнім часом, унаслідок російського ракетного терору, набув вирішального значення.

Слід нагадати, що в березні 2022р. електромережі України та Молдови було успішно синхронізовано з Європейською енергетичною мережею операторів систем передачі (ENTSO-E), що забезпечувало стабільність мережі для України та можливість експорту/імпорту електроенергії. Переваги для України були очевидними — кращі інвестиційні можливості та стимули працювати в європейському енергетичному просторі відповідно до правил і стандартів, зрозумілих інвесторам.

Своєю чергою, для ЄС це означало зміну енергетичного ландшафту в регіоні та отримання нового гравця в енергосистемі — України, яка має стати потужним і надійним джерелом постачання електроенергії. У контексті енергетичної кризи через війну, розв'язану росією, українська електроенергія для ЄС мала посилити енергетичну безпеку, диверсифікувати ринки та

забезпечити можливість отримувати енергію з нейтральним викидом вуглецю.

Попри військові дії та захоплення окупантами Запорізької АЕС, Україна протягом березня-серпня експортувала електроенергію за чотирма напрямками — Польща, Молдова, Румунія, Словаччина. Загальна торговельна потужність була встановлена на рівні 300 МВт, а її поступове збільшення оцінювалось на основі міркувань стабільності енергосистеми та безпеки.

Унаслідок атак по об'єктах критичної інфраструктури України впродовж жовтня-грудня 40% енергетичних об'єктів держави зазнали серйозних пошкоджень, що призвело до стабілізаційних та аварійних відключень енергопостачання. Ключовими цілями російських загарбників стали трансформаторні високовольтні підстанції НЕК «Укренерго» та обладнання видачі потужності на теплових електростанціях. Через ці фактори в Україні виник тимчасовий дефіцит електроенергії, і з 11 листопада 2022р. було припинено її експорт до країн ЄС для стабілізації власної енергосистеми.

Виступаючи на засіданні Європейської Ради 15 грудня, В.Зеленський зазначив, що країна-агресор здійснює «найцинічнішу форму терору, який тільки був на нашому континенті, — енерготерор».

Нині при Міністерстві енергетики створено Міжнародну консультативну раду, ключовими сферами діяльності якої є: забезпечення енергетичної безпеки, сприяння терміновим ремонтам енергетичної інфраструктури; захист об'єктів, кібербезпека енергетичного сектору, застосування інноваційних технологій у процесах відновлення енергетичної інфраструктури тощо.

Реакція країн ЄС і колективного Заходу на неприхований енергетичний тероризм росії була швидкою: 3 листопада на саміті глав МЗС країни G7 домовилися про створення «координаційного механізму з метою надання допомоги Україні для ремонту, відновлення і захисту її критично важливої енергетичної інфраструктури та підтримання її стійкості». Отже, було створено своєрідний «енергетичний Рамштайн» на кшталт про цесу надання воєнної допомоги Україні⁷⁰. Нині країни ЄС здійснюють різнобічну фінансову,

⁷⁰ G-7 agrees to fix, and defend Ukraine's infrastructure amid Russian attacks, The official said the West is focused on how it

технічну, гуманітарну підтримку українського енергетичного сектору.

Допоки тривають військові дії і продовжується руйнування енергетичної інфраструктури та електромереж, розвиток ситуації у цьому секторі важко передбачити. Необхідно ініціювати проведення технічного аудиту для визначення масштабу втрат і надання достовірних даних для партнерів. За попередніми оцінками Уряду, Україна потребує близько \$1 млрд. на швидке відновлення критичної інфраструктури, забезпечення електро- і теплопостачання для споживачів.

З іншого боку, широкомасштабна війна Росії проти України спричинила поглиблення енергетичної кризи на теренах ЄС: порушилися ланцюги постачання енергоносіїв та підвищилися ціни на природний газ та електроенергію.

Однак, попри поступове зменшення обсягів надходження газу до ЄС, маніпуляції з аварійними відключеннями та блокування «Газпромом» поставок через газопровід Nord Stream, ЄС вдалося зменшити імпорт російського газу до 9%. (До початку широкомасштабного вторгнення імпорт енергоносіїв з РФ складав близько третини нафти й до 40% природного газу).

ЄС загалом довів готовність приймати виклики та вчасно реагувати на ситуацію, що змінюється. Зокрема, виступаючи з щорічною промовою про стан Союзу, президентка Єврокомісії запропонувала державам-членам ЄС вжити низку заходів, які допоможуть захистити споживачів та бізнес в умовах енергетичної кризи⁷¹. Рекомендовано тимчасове обмеження ціни на електроенергію, вироблену без використання газу, до €180/МВт і стягнення податків з доходів, якщо ринкові ціни перевищуватимуть цей рівень. Запропоновано також скорочення споживання електроенергії на 5% в години пікових цін.

Попри складну ситуацію, ЄС залишається солідарним з Україною, оскільки розглядає її у якості майбутнього члена і відповідним чином буде

---

can help the inhabitants of Ukrainian towns to survive the winter, <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/11/04/g7-russia-ukraine-critical-infrastructure>.

⁷¹ State of the Union Address by President von der Leyen, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493.

свої політики стосовно нашої держави, а також бере на себе політичні зобов'язання щодо її підтримки. Отже, говорячи про подальші тактичні і стратегічні перспективи співробітництва Києва і Брюсселя у сфері енергетики, варто виокремити наступні пріоритетні напрями.

Відновлення на основі нових технологій української енергетики і поглиблення її інтеграції до європейської енергосистеми. Слід зазначити, що за умови відновлення мереж і об'єктів Україна матиме потенційні можливості щодо експорту надлишкових обсягів електроенергії до ЄС (до 3-4 ГВт/рік з перспективою збільшення до 6 ГВт/рік) — атомної чи навіть відновлюваної енергії (у разі наявності відповідних сертифікатів походження).

Поширеною є теза про те, що відновлення економіки України необхідно планувати вже сьогодні, і фактично її відродження ґрунтується на енергетичній галузі, яка має бути стійкою, інвестиційно привабливою і забезпечувати споживачів чистою, доступною і надійною енергією. При цьому неприпустимим є повернення до колишніх моделей.

Уже розроблено чимало концепцій і стратегій, заходів відновлення, які згруповані відповідно до певних часових рамок (невідкладні, середньострокові та довгострокові), однак, прогнозувати завершення війни та масштаб руйнувань вкрай важко, поки тривають військові дії, а країна повністю залежна від підтримки зовнішніх партнерів.

Так, План відновлення України вартістю \$750 млрд. було оприлюднено в Лугано (Швейцарія). Зокрема енергетична незалежність і зелений перехід України оцінюються в \$130 млрд. В енергетичному блоці Плану загалом зроблено наголос на атомній, відновлюваній та гідроенергетиці, виробництві водню та біопалива, проектах підвищення гнучкості енергетичної системи та будівництві маневрових і акумулюючих потужностей, що концептуально є прийнятним, але потребує ретельних фінансових розрахунків і економічних обґрунтувань.

Процес відновлення неможливий без участі європейських партнерів, які надають регулярну макрофінансову, військову, гуманітарну та іншу допомогу.

Зокрема, Єврокомісія у травні 2022р. висловила готовність бути ключовим партнером з відновлення нашої держави, створивши відповідну платформу закупівлі енергії Євросоюзу, відкриту для України, а також Молдови, Грузії та Західних Балкан, щоб сприяти спільним закупівлям газу та водню⁷².

Водночас статус кандидата відкриває для України доступ до нових фінансових інструментів ЄС, можливості більш активного виконання енергетичної складової Угоди про асоціацію та оновлення Порядку денного інтеграції України до ЄС, про що йшлося на засіданні Ради Асоціації у Брюсселі 5 вересня.

Створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів (ПГ). До початку широкомасштабної війни Україна стала оцінювати можливий вплив Механізму коригування витоків вуглецю (Carbon Border Adjustment mechanism, CBAM) на вітчизняних виробників на основі часових рамок запровадження податку на вуглець та його застосування. Україна планує створити національну систему торгівлі квотами на викиди ПГ відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію Україна- ЄС, орієнтуючись на модель європейської системи торгівлі викидами (EU Emissions Trading System, EU ETS15). Згідно з правилами ЄС, Україна вдосконалила систему моніторингу викидів, запровадивши відповідні нормативні акти.

Підвищення енергоефективності. На виконання міжнародних зобов'язань в Україні ухвалено ряд законодавчих актів щодо підвищення енергоефективності в будівлях, промисловості, транспорті та комунальному господарстві. Водночас Україна досягла помітних успіхів у впровадженні енергозберігаючих технологій, зокрема, переході на сучасні європейські практики у сфері енергоаудиту та енергоменеджменту, екодизайну. Розроблені та реалізуються державні програми зменшення енергоспоживання. У листопаді набув чинності Закон «Про енергетичну ефективність», яким забезпечуються рамкові умови стимулювання енергоефективності в усіх секторах економіки.

---

⁷² Energy security: Commission hosts first meeting of EU Energy Purchase Platform to secure the Supply of gas, LNG and hydrogen, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2387.

Розбудова сектору відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Попри величезні руйнування в енергетичному секторі, розвиток ВДЕ є незворотнім. Донедавна ця галузь в Україні розвивалася досить динамічно. Станом на середину 2021р., її загальна потужність досягла близько 9 ГВт, що становило 15% загального балансу Об'єднаної енергетичної системи України. З 2011р. по 2021р. обсяг інвестицій в галузь перевищив €10 млрд. За даними Держенергоефективності та енергозбереження, кількість домогосподарств, які встановили сонячні станції, у 2021р. зростає до 44,88 тис⁷³.

Енергозбереження є вкрай важливим для забезпечення накопичення енергії, виробленої з ВДЕ. У лютому Верховна Рада ухвалила Закон, який визначає використання систем накопичення енергії та регулює ліцензування такої діяльності.

Зменшення залежності від імпортного газу. З початку російського вторгнення спживання природного газу знизилось на 40%. Попит на ринку газу України задовольнявся за рахунок внутрішнього видобутку (45%), обсягів у підземних сховищах газу (ПСГ) (45%) та імпорту (10%). На початок листопада 2022р. у ПСГ накопичено 14,7 млрд. м³. Завдання повністю задовольнити потреби ринку газом внутрішнього видобутку є абсолютно реалістичними.

Створення водневої промисловості. Україна визначена ключовим партнером Європейського альянсу з чистого водню (European Clean Hydrogen Alliance) щодо участі у виробництві та постачанні (експорті) водню, враховуючи природні ресурси, взаємопов'язану інфраструктуру та рівень технологічного розвитку. В Україні проводяться дослідження щодо можливостей виробництва водню з низьким вмістом вуглецю, конкурентоспроможної ціни і шляхів його постачання.

Протидія зміні клімату, скорочення викидів ПГ. На Конференції ООН у Глазго в листопаді 2021р. Україна представила свій Другий Національно визначений внесок (НВВ-2), спрямований на скорочення викидів ПГ на 65% до

---

⁷³ Декарбонізація української енергетики (економіки): вплив російської агресії, амбітні цілі та потенційні можливості для України в післявоєнний період. — Центр Разумкова, 2022р., <https://razumkov.org.ua/images/2022/10/26/2022-Decarbonisation.pdf>.

2030р., порівняно з 1990р. Україна також приєдналася до кількох міжнародних ініціатив, зокрема щодо скорочення викидів метану на 30% до 2030р., порівняно з 2020р., а також припинення використання вугілля для виробництва електроенергії до 2035р.

Нині понад 70% електроенергії, виробленої в Україні, є низьковуглецевою з точки зору викидів ПГ, що досягається як за рахунок високої частки атомної та гідрогенерації, так і за рахунок збільшення частки ВДЕ. Україна потребує інвестиційної та фінансової підтримки для реалізації проектів, які відповідають цілям Паризької угоди та принципам безвуглецевого сталого розвитку. На виконання міжнародних кліматичних зобов'язань в Україні розпочато роботу над Стратегією адаптації до змін клімату та Інтегрованим національним планом з енергетики та клімату⁷⁴. Документи містять аналіз поточних і майбутніх змін клімату та оцінку вразливості до їх наслідків, пропонують шляхи зменшення майбутніх економічних, екологічних і соціальних витрат.

Реалізація Європейської зеленої угоди (European Green Deal) була одним із стратегічних пріоритетів ЄС та України до війни, але російська агресія зробила цей напрям ще більш актуальним. ЄС прийняв масштабну програму перетворення Європи на перший кліматично нейтральний континент у світі до 2050р. (Європейська зелена угода). Київ також оголосив про своє зобов'язання співпрацювати з Брюсселем у цьому напрямі. Національною економічною стратегією України передбачено досягнення вуглецевої нейтральності до 2060р.

Війна в Україні вплинула на європейську політику вуглецевої нейтральності та сектор ВДЕ і є ознаки того, що ряд країн ЄС уповільнюють реалізацію своїх стратегій з відмови від викидів вуглецю, щоб запобігти ризику дефіциту поставок. Деякі держави Європи переглянули свої рішення щодо закриття атомних станцій (Німеччина) і газових родовищ (Нідерланди). Деякі розглядають більш повільну, ніж планувалося, відмову від вугільної енергетики

---

⁷⁴ Україна співпрацює з Energy Community щодо імплементації четвертого енергетичного пакету. — Укрінформ, 1 липня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3497130-ukraina-spiivpracue-iz-energy-community-sodo-implementacii-cetvertogo-energeticnogo-paketu.html>.

(Велика Британія, Німеччина).

З іншого боку, ЄС робить велику ставку на розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема, в запропонованому Єврокомісією Плані відновлення і трансформації Європи та звільнення її від російського викопного палива до 2030р. (REPowerEU). Зокрема передбачається збільшення кількості теплових насосів і домашніх сонячних електростанцій.

ЄС усвідомлює необхідність надання допомоги сусіднім країнам для подолання енергозалежності, зокрема через Стратегію зовнішньої енергетичної взаємодії ЄС. У рамках цієї програми Україна отримала допомогу від Європейського співтовариства, включаючи закупівлю товарів термінової потреби через Фонд підтримки енергетики України, створений Енергетичним співтовариством для протидії наслідкам російського вторгнення. Очікується, що донорами Фонду будуть переважно країни ЄС, а також міжнародні компанії та корпорації⁷⁵.

---

⁷⁵ Energy Community Secretariat to act as fiduciary of the Ukraine Energy Support Fund, <https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2022/04/05.html>.

ВИСНОВКИ

1. Отримання статусу кандидата означає перехід до якісно нового рівня відносин з ЄС. Ключова зміна — чіткість мети та, відповідно, передбачуваність необхідних кроків. Це є основою багатьох можливостей та переваг, які країна отримує від цього статусу. Водночас головний виклик, пов'язаний з отриманням статусу, — це загроза зупинки на цьому рівні, що може відбутись як унаслідок внутрішніх факторів, як-то спротиву реформам або їх імітації, так і зовнішніх факторів, як-то неможливість забезпечити консенсусні рішення щодо прогресу в перемовинах.

2. У рамках предметного поля дисертаційного дослідження конкретизовано дефініцію «євроінтеграційні практики» як функціональну складову політики євроінтеграції, організовану згідно з конкретним планом роботи державної влади щодо впровадження європейських стандартів в усі сфери суспільного життя через процес створення нормативно-правової бази інтеграції, формування відповідних структур реалізації політико-правових рішень з метою набуття членства в ЄС.

3. На основі аналізу досвіду євроінтеграційних моделей країн, які успішно інтегрувались та країн-кандидатів, стверджується, що результативність та успішність реалізації євроінтеграційних зобов'язань прямо пов'язана з існуванням окремого інституту з євроінтеграції, зі створенням результативного механізму взаємодії між парламентом і урядом шляхом забезпечення регулярного діалогу цих інституцій з питань інтеграції, з наявністю політичної волі та відданістю еліти євроінтеграційним реформам, навіть, при наявних проблемах, непорозуміннях та виникаючих розбіжностях. Відзначено достатній рівень інституціональної спроможності державних органів влади України щодо результативного втілення євроінтеграційних практик через системний та

органічний характер залучення профільного віцепрем'єр-міністра, урядового офісу з питань європейської інтеграції, секторальних міністерств, парламентського комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу в процес євроінтеграції та їхню тісну співпрацю з ЄС з метою досягнення демократичної стабільності та економічного зростання.

4. Акцентовано на здобутках сучасного етапу реалізації євроінтеграційних практик, а саме на наявності широкого спектру фінансовоекономічної та політичної підтримки з боку ЄС та окремо держав-членів ЄС у сферах боротьби з корупцією, децентралізації, державного управління, судової влади та верховенства права, конституції та виборчих практик. З'ясовано важливість України для всього ЄС з точки зору політичної стабільності, безпеки та енергетичних питань

5. Таким чином надання Україні статусу кандидата, на жаль, не означає, що всі перепони подолано й тепер процес відбуватиметься швидко і легко. Рух до членства вимагатиме політичної волі та консолідації зусиль як в Україні для проведення успішних реформ, так і у країнах ЄС, від яких залежатимуть рішення про кожен подальший крок на цьому шляху.

6. Доброю новиною є те, що статус кандидата підсилює можливості, закладені в Угоду про асоціацію та інші секторальні угоди між Україною та ЄС. Успішна економічна інтеграція ще до набуття членства може бути використана як консолідуючий фактор підтримки руху до членства як в Україні, так і у країнах-членах ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І. (за заг. ред.). *Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи: монографія*. Ужгород: МПП «Гражда». 2012. 520 с.
2. Боднарчук О. *Політичні комунікації в контексті євроінтеграційного курсу України*. Автореф. дис. к.політ.н. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2015. 24 с.
3. Бюджет-23: армія, дороги і марафон. — LB.ua, 5 листопада 2022р., https://lb.ua/economics/2022/11/05/534879_byudzhet23_armiya_dorogi_i_marafon.html.
4. Врублевський В., Хорошковський В. *Український шлях*. Начерки: геополітичне становище України та її національні інтереси. Київ, 1997. 426 с.
5. Василенко С. *Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі*. О.: ОДМА, 2000. 206 с.
6. Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні від 1 вересня 2014р. — Представництво ЄС в Україні, eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_01_01_uk.htm.
7. В уряді пояснили низькі результати євроінтеграції у 2019 році. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/03/3/71107047/> (дата звернення: 12.10.2023)
8. Громадська думка: підсумки 2013 року. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pidsumki-2013-roku> (дата звернення: 08.09.2023)
9. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. — Центр Разумкова, 2022р., с.4-5, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf.
10. Гладій В. *Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України*. Автореф. дис.

к.політ.н. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. 23 с.

11. Гонюкова Л., Козаков В. (за заг. ред.). *Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики: монографія*. Київ: НАДУ, 2018. 400 с.

12. З початку війни в Україні загинули майже 7 тис. цивільних людей — ООН. — Українська правда, 28 грудня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/28/7382634>.

13. Зеленський: Через терор РФ економіка впала понад як на третину. — Українська правда, 13 жовтня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/13/7371717>.

14. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. — https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf.

15. Лідери ФРН, Франції, Іспанії та Італії підтримали Європу «різних швидкостей». *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/7/7062644/> (дата звернення: 22.10.2023)

16. Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів — нові дані ООН. — *Голос Америки*, 8 вересня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/kilkist-zhertyv-ta-bizhentsiv-zrosla-oon/6736396.html>.

17. Кулеба назвав дві країни ЄС, які не постачають Україні зброю. — *Європейська правда*, 22 серпня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/22/7364377>.

18. Кулаковський К. Економічна складова євроінтеграційного процесу України: проблеми і перспективи. *Проблемні питання економіки України та її регіонів*. 2016. № 5(27). С. 24–31.

19. Роль і місце України в перспективних європейській та євроатлантичній системах безпеки. — Центр Разумкова, 2022р., с.4-9, https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf.

20. Реформа державного управління. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-derzhavnogo-upravlinnya> (дата звернення: 08.09.2023)

21. Рада ЄС ухвалила Європейський фонд миру на 5 мільярдів. — Укрінформ, 22 березня 2021р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3212892-rada-es-uhvalila-evropejskij-fond-miru-na-5-milardiv.html>.

22. Російська експансія на теренах ЄС аналізується в ряді досліджень Центру Разумкова. Більш детально див.: Гібридна війна Росії: виклик і загроза для Європи. — Національна безпека і оборона, 2016р., №9-10, с.2-14, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD167-168_2016_ukr.pdf; Європейська інтеграція України: російський фактор. — Національна безпека і оборона, 2020р., №1-2, с.61-63, https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf; Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. — Центр Разумкова, 2021р., с.37-40, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf.

23. Масик Ю. Етапи процесу євроінтеграції країн Балтії: досвід для України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2020. № 2 (46). С. 22–27.

24. Матюшенко І., С. Беренда, В. Резніков. *Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник.* Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2015. 504 с.

25. «Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. — Європейська правда, 12 жовтня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529>.

26. Сербії не місце в ЄС, пора це визнати — міністр. — Європейська правда, 16 жовтня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/16/7372193>

27. Тарнавська І. Специфіка висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні. *Communications and Communicative Technologies.* 2019. № 19. С. 70–75.

28. Тодоров І. *Європейська і євроатлантична інтеграція України: загальнонаціональний та регіональний виміри (1991-2004 рр.).* Автореф. дис... д-ра іст. наук. Донецьк: Донецький національний ун-т, 2007. 39 с.

29. *Український щорічник з європейських інтеграційних студій:* Офіційна інтернет-сторінка видання. URL: <https://aprei.com.ua/ukrainian-yearlybook-of-european-integration-studies/> (дата звернення: 08.09.2023)

30. У ході повномасштабної агресії РФ загинули майже 9 тисяч українських

військових — Залужний. — Радіо Свобода, 22 серпня 2022р., <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ahresiiia-rf-vtraty-zsu/31999423.html>.

31. У 30 країнах Європи заблокували пропагандистські канали рф — голова Нацради. — Укрінформ, 28 жовтня 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3603225-propagandistski-kanali-rf-zablokuvali-30-krain-evropi-golova-nacradi.html>.

32. Угода про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України: Офіційний вебсайт. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text(дата звернення: 21.09.2023)

33. У Празі — новий протест проти чинного уряду та допомоги Україні. — Європейська правда, 28 жовтня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/28/7149613>.

34. *Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу.* Указ президента України від 11.06.1998 р. № 615/98. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 10.09.2023)

35. *Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки.* Указ президента України від 13.12.2003 р. № 1433/2003.

36. *Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних процесів України».* Проект постанови Верховної Ради України від 07.09.2016 р. № 5090. Інформаційне агентство «ЛІГА: ЗАКОН». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu14097?an=2694&ed=2014_06_27 (дата звернення: 18.09.2023)

37. Президент Євроради закликав призупинити членство росії в Радбезі ООН. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368840>.

38. *Про засади внутрішньої і зовнішньої політики.* Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. Верховна Рада України: Офіційний

вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 08.09.2023)

39. Цьогоріч з Європи видворили понад 400 російських шпигунів — глава МІС. — Укрінформ, 16 листопада 2022р., <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3615858-cogoric-iz-evropi-vidvorili-ponad-400-rosijskih-spiguniv-glava-mi5.html>.

40. Час для війни, і не лише з Росією. Які пріоритети ЄС визначила Урсула фон дер Ляєн на 2023 рік. — Європейська правда, 15 вересня 2022р., <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/15/7146813>.

41. Химинець В., Головка А., Мірус О. *Транскордонне співробітництво як інструмент місцевого та регіонального розвитку: аналіз. доп.* Київ: НІСД. 2021. 47с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/block_transkordon.pdf (дата звернення: 21.09.2023)

42. Хліб у країнах Європи подорожчав на 18% за рік — Євростат. — Європейська правда, 20 вересня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/20/691651>.

43. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 жовтня. — Економічна правда, 6 жовтня 2022р., <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/6/692303>.

44. Шинкарук В. Інформаційна політика євроінтеграційного курсу України. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2015. № 9. С. 105–108.

45. ЄС почав перегляд принципів майбутніх відносин з Росією — ЗМІ. — Європейська правда, 14 листопада 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/14/7376322>.

46. Європейська інтеграція України: російський фактор. — *Національна безпека і оборона*, 2020р., №1-2, с.58-61.

47. *Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми*. К.: ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2005. 332 с.

48. Ермолаєв В. (за заг. ред.). *Європейський проект та Україна:*

монографія. К.: НІСД, 2012. 192 с.

49. Європа різних швидкостей є більшою загрозою ЄС, ніж Brexit – Дуда. *Європейська правда*. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/09/5/7070546/> (дата звернення: 22.10.2023)
50. ЄС «майже вдовічі» відстає від США у допомозі Україні, вказують німецькі аналітики. — *Голос Америки*, 11 жовтня 2022р., <https://ukrainian.voanews.com/a/6784769.html>.
51. Євросоюз і ЄБРР нададуть більше 1 млрд євро трьом країнам. — РБК Україна, 22 березня 2022р., <https://www.rbc.ua/ukr/news/evrosoyuz-ebrr-predostavyat-1-mlrd-evro-trem-1521720689.html>.
52. Association Implementation Report on Ukraine. Joint staff working document. — European Commission, Brussels, 22.7.2022, SWD(2022) 202 final, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/Association%20Implementation%20Report%20on%20Ukraine%20-%20Joint%20staff%20working%20document.pdf>.
53. Duleba A. О поваге tzv. Ukrajinskej krízy. *Annales Scientia Politica*. 2014. № 2. S. 48–53.
54. Emerson M. Towards a Greater Eurasia: Who, Why, What, and How? *Global Journal of Emerging Market Economies*. 2014. № 6. URL: <https://www.ceps.eu/ceps-.publications/towards-greater-eurasia-who-why-what-and-how/> (дата звернення: 18.10.2023)
55. Energy security: Commission hosts first meeting of EU Energy Purchase Platform to secure the Supply of gas, LNG and hydrogen, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2387.
56. Energy Community Secretariat to act as fiduciary of the Ukraine Energy Support Fund, <https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2022/04/05.html>.
57. Etzioni A. *Political unification: a comparative study of leaders and forces*. New York: Rinehart. 1965. 346 p.
58. Politico: 3 квітня європейська військова допомога Україні йде на спад. —

Європейська правда, 18 серпня 2022р., <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/18/7363755>.

59. Labuda M. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską. Aspekty instytucjonalne. *Instytucjonalizacja procesów integracji europejskiej: wybrane zagadnienia teoretyczne i funkcjonalne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2019. S. 126–137.

60. Stankiewicz W. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2013. № 2 (5). S. 27–53.

61. Schmitter P. *Come democratizzare l'Unione Europea e perché*. Bologna: Il mulino. 2000. 166 p.

62. State of the Union Address by President von der Leyen, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493.

63. Gouyon F. L'Ukraine aux limites de l'Europe? *Hérodote. Revue de géographie et de géopolitique*. 2005. № 3. URL: <https://www.cairn.info/revue-herodote-2005-3-page-147.htm> (дата звернення: 11.09.2023)

64. G-7 засудила плани кремля про псевдореферендуми і ядерні загрози, обіцяє санкції. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., - <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368712>.

65. Volkswagen, BMW і Porsche зупиняють виробництво через брак автокомпонентів з України. — Forbes, 7 березня 2022р., <https://forbes.ua/inside/volkswagen-bmw-i-porsche-zupinyayut-virobnitstvo-cherez-brak-avtokomplektuyuchikh-z-ukraini-shcho-zagrozhuje-industrii-i-yak-dovgo-protyagnetsya-kriza-07032022-4183>.